

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2010

Bc. Jaroslava Zvonková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Rozvodovost v České republice, její možné příčiny, důsledky
a náhled na tento problém u vybraných sousedních států**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.

Vypracovala:
Bc. Jaroslava Zvonková

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Rozvodovost v České republice, její možné příčiny, důsledky a náhled na tento problém u vybraných sousedních států“ vypracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

15. 3. 2010 Brno

.....
Bc. Jaroslava Zvonková

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi podnětnou metodickou pomoc a ochotu, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Dále děkuji mé rodině, že mě podpořila a tolerovala čas, který jsem věnovala mé práci a také rodičům, kteří doufají a věří, tak jako já, že láskyplnou výchovou s předem určenými pravidly se zvládne více než výchovou s hrubostí a s absencí pravidel.

Bc. Jaroslava Zvonková

Motto

„Všechny šťastné rodiny připomínají jednu druhou, ale každá nešťastná rodina má své vlastní neštěstí.“

L. N. Tolstoj

OBSAH

Úvod	2
I. Teoretická část	
1. Historický vývoj rodiny, vzniku a možného zániku manželství	5
1. 1 Vývoj rodiny v Pravěku	5
1. 2 Rodina ve Starověkém Římě a ve Středověku	9
1. 3 Novověká rodina	13
1. 4 Rodina a současnost	16
1. 5 Dílčí závěr	19
2. Příčiny a důsledky rozvodů	20
2. 1 Příčiny rozvodovosti v kontextu současnosti	20
2. 2 Věk snoubenců vstupujících do manželství	22
2. 3 Kariéra muže a ženy	25
2. 4 Alkoholismus v rodině a nevěra jednoho z partnerů	28
2. 5 Absence jednoho z rodičů	31
2. 6 Opakované manželství	35
2. 7 Výchovné problémy u dětí rozvedených rodičů	40
2. 8 Dílčí závěr	44
3. Náhled na problém rozvodovosti u vybraných sousedních států	45
3. 1 Problém rozvodovosti u vybraných sousedních států	46
3. 2 Rodina v budoucnosti v EU	49
3. 3 Dílčí závěr	50
II. Praktická část	
4. Šetření příčin rozvodů a jejich důsledků	51
4. 1 Řízené rozhovory s psychologem a klienty	51
4. 2 Zhodnocení řízených rozhovorů	64
4. 3 Ukázky důsledků rozvrácených rodin	67
4. 4 Ukázka další možnosti pomoci rodině – mediace	80
4. 5 Dílčí závěr	82
Závěr	83
Resumé	85
Anotace	86
Seznam použité literatury	87
Seznam příloh	89

Úvod

Česká rodina, tak jako rodina v celé západní civilizaci, se v posledních několika desetiletích dosti vzdálila ustálenému modelu, platnému v Evropě nejméně po tisíciletí, od doby, kdy se křesťanstvím rozšířila přísná monogamie a univerzální zákaz sexu mimo manželství a také výrazně odlišná, vzájemně komplementární role muže a ženy. Tu náhlou změnu iniciovalo několik vynálezů a také zrání společenské organizace. Ochrana domácností nezávisí už na síle a bojovnosti mužských členů rodinného klanu, převzala ji profesionální policie a univerzálně vynutitelný právní řád.

Hospodářská moc společností se už neopírá o organizovanou sílu fyzicky namáhavé práce, pro kterou mají lepší tělesné předpoklady muži, opírá se stále více o výkon v povoláních, kde rozhoduje schopnost jednat s lidmi a intelektuální zdatnost, tedy charakteristiky, jimiž jsou muži a ženy vybaveni stejně. Lidský život se ohromně prodloužil.

Péče o domácnost, kde se už dávno nejenom nepeče chleba či nedere peří, ale namnoze ani nevaří, vyžaduje díky mnoha vynálezům jen zlomek původní námahy. Za společenské změny, které otevřely ženám bránu na cestě ze soukromého světa rodiny do veřejného světa širší společnosti, platí naše civilizace častějším úpadkem rodinného života a celkovým poklesem porodnosti pod míru prosté reprodukce. Rodičovství je principiálně nemožné, když se oba, muž i žena, rozhodnou pro tradiční mužskou roli. Hledá se způsob, jak větší angažovaností mužů v privátní sféře kompenzovat větší participací žen v placených povoláních a jejich zájem na profesionální kariéře, výsledky však zatím nejsou jednoznačně povzbuzující. Pokus naší civilizace zlomit tisícileté zvyky, ne-li přímo geneticky vtištěné vzorce, je zaměřen na velice ambiciózní cíl. Není ani zdaleka jisté kdy, ba, ani že se ho podaří dosáhnout, či jaký přesně výsledek můžeme čekat.

Česká společnost náležela i svým rodinným chováním po staletí k západnímu typu sociálního života i s jeho reprodukčními vzorci a strategiemi. Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel – ani postmoderní doba ne. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když

přijdou těžké časy. Ne pro všechny byla devadesátá léta procházka růžovou zahradou. Nikdo neví, kudy povede jeho cesta v příštím desetiletí.¹

Téma diplomové práce „Rozvodovost v České republice, její možné příčiny, důsledky a náhled na tento problém u vybraných sousedních států“ jsem si zvolila, protože chci popsat a poodhalit faktory, které ovlivňují míru rozvodů v České republice. Ve své práci se zabývám tímto problémem, možnými příčinami rozvodů a důsledky, které způsobí. V práci uvádím řízený rozhovor s psychologem, který vede poradnu pro mezilidské vztahy a také řízené rozhovory s lidmi, kteří mají zkušenost s rozvodem a jejich chování a reakce na tuto zátěžovou situaci. Dále ve své práci uvádím ukázky některých případů dětí, jejichž problémy, v důsledku prožívané zátěžové situace, kterou bezpochyby rozvod je, jsou příčinami výchovných problémů nejen ve škole, ale i v životě. Ve své práci dále uvádím případy rodičů, kterým nenávisť k druhému partnerovi dokáže způsobit ztrátu sebeúcty a snahu využít děti jako „zbraň“ proti partnerovi, ale i případy, kdy nová metoda mediace pomohla, aby si rodiče uvědomili, že vše co dělají, musí být především v zájmu dítěte.

Sociální pedagogika má výrazně integrující charakter. Jedná se o pedagogickou disciplínu, která má interdisciplinární charakter a která v sobě obnáší poznatky z různých oblastí, např. psychologické, sociologické, pedagogické a další. Sociální pedagogika v sobě nese metody, kterými bychom se měli řídit, abychom dosáhli optimálního výsledku s teoretickými poznatky spojenými s praktickými ukázkami. Nejcennějšími jsou právě zkušenosti, které můžeme sdělit, ale není v našich silách je předat, protože každý z nás si tu svou zkušenost musí prožít sám.

Diplomová práce je členěna do čtyř kapitol podle obsahových souvislostí, které jsou dále systematicky rozčleněny několika podkapitolami zaměřující se na danou problematiku, která je obsažena v názvu. První tři kapitoly jsou teoretické a poslední čtvrtá je praktická.

První kapitola textu poodhaluje historický vývoj rodiny, vznik a možný zánik manželství. Popisuje rodinu v různých časových horizontech, od pravěku až po současnost. Ukazuje rodinné vztahy, postavení jednotlivých členů rodiny a důležitost rodiny.

¹ Možný, O., Česká společnost, Praha: Portál, 2002, s. 21-25, ISBN 80-7178-624-1

Druhá kapitola se zamýšlí nad problematikou příčin a důsledků rozvodů. Je zde uveden možný výčet příčin, které mohou být impulsem na ukončení manželství a jsou zde nastíněny problémy absence jednoho z rodičů, opakovaná manželství a co tyto nové svazky s sebou přináší, možné výchovné problémy u dětí z rozvedených rodin.

Třetí kapitola se zabývá problematikou rozvodovosti u vybraných sousedních států a náhled na další možný vývoj rodiny v budoucnosti u nás i v EU.

Čtvrtá kapitola otevírá praktickou část. V této části jsem realizovala řízený rozhovor s psychologem a klienty, kteří mají zkušenost s rozvodem nebo o něm uvažují. V této kapitole také popisují některé případy rodičů, kteří svým neohleduplným přístupem k dětem způsobují jejich výchovné problémy nejen ve škole, ale i v životě.

Teoretická část práce vznikla na základě obsahové analýzy dostupných materiálů a z nich logického a deduktivního vyvození závěrů.

Praktická část je zpracována na základě empirického výzkumu provedeného formou řízeného rozhovoru - kvalitativním přístupem - směřující k vyvrácení nebo potvrzení předem daných hypotéz vyplývajících z teoretické části. Následuje diskursivní analýza a interpretace do podoby závěrečné zprávy.

Důležitými podklady pro zpracování mé diplomové práce jsem našla v mnoha pramenech a publikacích zabývajících se danou problematikou. Vzhledem k tomu, že tato problematika je velmi široká, uvědomuji si, že jsem k rozsahu práce, nevyužila mnohé další zajímavé publikace známých autorů. I přes nevyčerpání všech autorů jim patří můj obdiv. V mnoha publikacích jsem našla rady, inspiraci i cenné postřehy a řešení některých složitých situací v životě, které jsem se snažila zapracovat do mé práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Historický vývoj rodiny, vzniku a možného zániku manželství

I rodina má svoji historii, svoje období. První kapitola popisuje rodinu v Pravěku. Je zřejmé, že už v tomto období bylo pro člověka důležité, aby se zdržoval ve skupinách, aby cítil a vnímal druhého člověka. Již v tomto období je nejmenší jednotkou rodina a vazby v ní jsou pro člověka důležité. Důležitá je i organizovanost této malé jednotky, jako je rodina. Hlavní slovo měl vždy muž. V případě, že rodina přišla o muže – manžela, hlavu rodiny, byl vždy po ruce jiný muž, třeba bratr zemřelého nebo jeho strýc. Postupným vývojem rodiny byly svazky volnější, ženy se mohly volněji pohybovat po městě, mužům se tolerovaly konkubíny, uznávali se levobočci.

První „vlaštovkou“ v emancipaci žen bylo Hnutí za ženskou emancipaci, které formulovalo své cíle nejdříve ve Francii a v Anglii. V roce 1791 vydává v Paříži Olympe de Bourges spisek Práva ženy a občanky považovaný za první artikulaci vznikajícího feminismu.

S dalšími pokroky emancipace souvisí i soužití manželů a náhled na manželství jako na přežitek a v mnoha případech jako zbytečnost. S příchodem modernizace a technického pokroku se ve společnosti objevily i nové trendy – žití na „psí knížku“, rození dětí do nesezdaných svazků, rozvody... .

1.1 Vývoj rodiny v Pravěku

Základem zdravého vývoje jedince je rodina. Každá rodina měla a má svůj historický vývoj. Člověk dnešního typu se objevuje už i v mladší době kamenné. Archeologie je jediným vědním oborem, který může doložit způsob jeho života. Je jisté, že tento člověk žil ve skupinách a je skoro jisté, že šlo o skupiny pokrevně spřízněné. Je jisté, že se tito lidé živili lovem a sběračstvím. Je možné, že jejich společnost byla společností klanovou, odvozovala svůj původ od společného mytického předka. Uvažuje se o tom na základě analogie s tzv. necivilizovanými společnostmi, které se dochovaly do nedávné doby. Ty pravděpodobně konzervují prvotní typ organizace lidského společenství. Klan sdílí stejný náboženský kult, obývá společné teritorium, má vnitřní i vnější ekonomické vazby, uplatňuje pravidla dovolující, resp. zakazující jisté druhy sňatků. Klany jsou někdy řízeny radou starších, která slouží v nutných případech i jako soud.

Nedokážeme si představit společnost, která by byla lidská, a nebyla přitom organizovaná, neměla řízené role jednotlivců. Nejmenší jednotkou společenské organizace je

ve všech společnostech rodina. Protože ji vytvořily všechny známé typy společností, předpokládá se, že ji měly i společnosti doby kamenné. Výzkumy dokazují, že i ve společnosti, v níž se neví, kdo je biologickým otcem dítěte (věří se, že žena počne poté, co obcovala s duchem), se lidé dělí do rodin a platí přesná pravidla, určující, které dítě ke které rodině patří. I když není znám skutečný otec, jeho roli zastává například matčin strýc.

Otázka, zda vůbec někdy hrály vedoucí úlohu v rodině a společnosti ženy, je otevřená. Domněnka o existenci matriarchátu má oporu zejména v nálezech tzv. Venuší, obvykle malých hliněných sošek žen, které nezpodobňovaly ideál ženské krásy, ale ženské tělo s výraznými mateřskými atributy. Jeden nález celého souboru takových sošek u stěny chatrče vedl k hypotéze, že šlo o ochranná božstva rodiny.² Dějepis umění se pozastavuje nad kontrastem v úrovni provedení skalních kreseb zvířat (někdy i lovců) a naivní, domácí neumělostí Venuší.

Dalším druhem archeologických nálezů, jež svědčí pro výraznou společenskou úlohu žen v době kamenné, jsou nálezy „dlouhých domů“, v nichž žilo několik pokrevně spřízněných rodin. Předpokládá se, že šlo o rodiny spřízněné po linii mateřské, tj. o rodiny matrilineární. Ženy byly pohřbívány v některých případech výpravně, soudí se, že mohlo jít o významné představitelky rodu, „pramatky“. Obranu společenství, stejně jako nejvýznamnější zdroj obživy, lov, zajišťovali patrně muži.

Situace rodiny se zásadně mění tzv. neolitickou revolucí probíhající kolem roku 800 př.n.l. Příznivější klima lidem dovoluje, aby se usazovali déle na jednom místě a zkoušeli pěstovat rostliny, později i chovat zvířata pro svou obživu. Soudí se, že to byly spíše ženy, které díky sběračským zkušenostem mohly začít s výsevem semen. Jakmile vznikla trvale obydlená sídla a trvale obhospodařovaná území, mohla se rozvinout řemesla, obchod a vojenství. Společnost se mohla začít diferencovat podle majetku. Vedoucí postavení ve společnosti a v rodinách získávají muži a v civilizovaných společnostech si je udržují až do našeho století. Počet dětí v rodinách začíná stoupat, stoupá i počet obyvatel na jednotku území.

² Fišer, J., Od okouzlení k odpovědnému rodičovství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 7-14
ISBN 14-091-86

V době předklasické, homérské, tj. v 8. a 7. století př. n. l., byla řecká společnost organizována podle širokých rodů. Rod, genos, byl soubor rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od společného předka, uctívali ho a používali jeho jméno. Rod měl krále, který byl představitelem kultu a nejvyšším politikem, neměl však kompetence hospodářské. Byl také nejvyšším soudcem.

Na rozdíl od doby klasické měly ženy v těchto starších dobách větší volnost, mohly se například pohybovat na veřejnosti bez doprovodu. Rodina ovšem byla striktně patriarchální. Muži a ženy se oddělovali i při jídle, ale po skončení jídla mohly ženy k mužům přisednout. Mohly se účastnit rozmluv, mohly je někdy i řídit. Ženám příslušely všechny obvyklé domácí práce, včetně vaření – s výjimkou přípravy masa, to byla doména mužů (upomínka na jejich loveckou tradici?)

Mužům se tolerovaly konkubíny, většinou to byly otrokyně. Levoboční mohli být otcem uznáni za legitimní potomky, pokud manželka neporodila syna. Před svatbou se slušelo, aby se o dívku ucházelo víc nápadníků, pořádaly se pro ně soutěže (řečnické, pěvecké, taneční, atletické), otec dívky z nich pak vybral nejlepšího.³ Ženich přinášel dary otci nevěsty, ten pak dal dceři věno, které dostala zpátky v případě, že byla manželem později zapuzena.

Svatba i narození prvního dítěte byly provázeny rituály, které měly neutralizovat nepříznivé síly. Věřilo se totiž, že na každé první věci a bytosti lpí kletba zrušitelná obětí. Proto se obětovala první díla, někdy i prvorození, posvátná prostituce řešila obavu z prvního sexuálního styku. Po narození dítěte jej otec prohlédl a mohl jej zavrhnout, mělo-li viditelnou vadu.

Řecká společnost muže nutila ke sňatkům. Ve Spartě například hrozil mužům, kteří by se odmítli oženit, trest. V jiných městských státech upadali dlouho svobodní muži do veřejného opovržení. Muž se neženil z lásky. Ženil se proto, aby měl mužského následovníka, který by udržoval rodinný kult. Kdyby rodinný kult nikdo neudržoval, nemohl by být zemřelý na onom světě šťasten.

³ Fišer, J., Od okouzlení k odpovědnému rodičovství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 7-14
ISBN 14-091-86

Postavení ženy v rodině bylo podřízené. Ženy se zdržovaly převážně ve vyhrazené části domu (gynaikeion), ven vycházely co nejméně, v majetnějších rodinách obstarávaly pochůzky a nákupy otroci. Ženy se vzdělávaly minimálně, jen doma a jen ve styku s ženskými členkami domácnosti. Vdaná žena pečovala o řádný chod domácnosti, co bylo za zdmi jejího domu, nemělo se jí týkat. Muž pobýval doma málo, s ženou komunikoval také málo, ba i žádoucí počet sexuálních styků s legitimní manželkou musel mužům doporučovat zákonodárce, aby tak bylo pojištěno narození legitimního mužského dědice. (Muž se totiž mohl sexuálně stýkat s konkubínami a s jinochy). Ženy se vdávaly na konci puberty, muži okolo třicítiky. Sňatek domlouval otec nevěsty s ženichem, který při volbě nevěsty musel respektovat mínění svého otce.

Muž se mohl rozvést bez všech formalit kvůli ženině nevěře nebo neplodnosti. Pokud se s neplodnou ženou nerozešel, vystavoval se sankcím nebo opovržením. Žena, chtěla-li se rozvést, musela se obrátit na státního úředníka, archonta, a ten posoudil její důvody. Nevěra manžela ji k rozvodu neopravňovala. Teprve prokázané bití od manžela a špatné zacházení byly uznány jako platný důvod. Na rozvedené ženy se hledělo s despektem, takže rozvod byl ze strany žen využíván jen jako poslední prostředek záchrany.

Dítě bylo považováno za plnoprávnou bytost až v okamžiku, kdy dostalo jméno. Chlapec dostával jméno často po dědovi z otcovy strany. Potraty nebyly stíhány, nenarozené děti se netěšily právní ochraně. Dbalo se ovšem na práva otců, vdaná žena si mohla nechat udělat potrat, ale jen se souhlasem svého manžela. Odkládání dětí bylo dalším prostředkem regulace velikosti rodiny. Děti se odkládaly v košíku nebo v hliněné nádobě na veřejná místa. Přežít mohly jen několik hodin. Nalezené dítě se mohlo stát otrokem toho, kdo jej vychoval. Když se dítěte ujala bezdětná žena a její muž dítě uznal za svého potomka, nebyl pak v jeho společenském postavení rozdíl proti vlastnímu dítěti. (Odkládaly se nejen děti přespočetné a nemanželské, také děti nedonošené a nemocné, většina jich zemřela).

1.2 Rodina ve starověkém Římě a ve Středověku

„Otcem rodiny je nazýván ten, kdo má v domě právo vládnout, i kdyby neměl syna: neboť není takto označena pouze jeho osoba, ale i jeho právo.“ Citát z římského právníka Ulpiana má připomenout, že na patriarchální povaze rodiny římské společnost nezměnila nic. Rodinu ve svých raných dějinách Římané cenili natolik, že když sestavovali kolem roku 450 př. n. l. svůj první právní kodex, tzv. Dvanáct desek, prohlásili v něm, že rodina je základní jednotkou společnosti.⁴

Staré římské právo odlišovalo dva druhy sňatku. Při tzv. sňatku přísném přecházela nevěsta z péče otcovy do péče manželovy. Sňatek zvaný volný ponechával ženu v péči otcově, s veškerými majetkovými, dědickými a jinými právními následky. Přísný sňatek mohl být vykonán buď obřadně – snědením svatebního koláče v přítomnosti kněží – nebo neformálně, ročním soužitím ženicha a nevěsty nebo symbolickým prodejem nevěsty ženichovi.

Současně s krizí římské republiky dostává se do krize i římská rodina. Už dvě století předtím se dají zaznamenat příznaky měnícího se postavení žen. Nemajetné ženy mohly pracovat jako švadleny, porodní báby, kojné, kadeřnice, písařky, sekretářky, vychovatelky, obchodnice a modistky, dokonce i lékařky, ale těch bylo jen 4. (V novověké Evropě bylo ženám lékařské vzdělání zpřístupněno až na konci 19. století.). V Římě ženy nepracovaly nikdy v oblasti práva a povolání bankéře jim bylo zapovězeno zákonným ustanovením. Majetné ženy mohly spravovat svůj vlastní majetek, zaměstnávaly pro ten účel zvláštního správce, procuratura. Na rozdíl od žen v klasickém Řecku se římské ženy prosazovaly i v politickém životě.

Souběžně s nástupem císařství (v prvních desetiletích našeho letopočtu) zanikají staré formy uzavírání manželství. Přísné manželství v té době znamenalo už jen příslušnost ženy k náboženskému kultu mužovy rodiny. Císaři se snažili řešit „pustnutí mravů“ novou legislativou. Augustus vydal sérii zákonů, které měly posílit tradiční rodinná pouta. Mužům z nejvyšších společenských vrstev (jež byly zdecimovány občanskými válkami) se ukládalo za povinnost uzavřít sňatek. Jiný zákon zvýhodňoval rodiny s více dětmi, další byl zaměřen

⁴ Fišer, J., Od okouzlení k odpovědnému rodičovství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 7-14, ISBN 14-091-86

proti cizoložství. Účinek těchto zákonů byl nepatrný, nestoupl ani počet sňatků, ani počet dětí. Augustus se obíral myšlenkou zavést kult bohyně Pietas, která představovala zbožnost, bezúhonnost, spravedlnost, rodičovskou lásku a lásku dětí k rodičům, též svědomité plnění všech mravních povinností. Ani tento Augustův projekt nebyl úspěšný.

Kdybychom chtěli psát dějiny ženské emancipace tak, aby byly historicky doloženy, museli bychom je začít starověkým Římem. Mužská reakce na svobodomyšlné projevy žen byla ostrá, když nepomohly pokuty, byly i ženy z nejvznešenějších rodin vypovídány do vyhnanství, aby nedávaly špatný příklad. Také rozvodů bylo ve starém Římě mnohem víc než v Řecku, po právní stránce byly snadné. Patricijové se ženili především podle svých politických zájmů, setrvali v manželství krátkou dobu a měli málo potomků.

O Slovanech víme, že po příchodu na naše území (okolo 5. století n.l.) žili v malých vesnicích a v hradištích chráněných dřevěnými palisádami. Provozovali extenzivní zemědělství střídající obdělávané plochy po jejich vyčerpání. Slovanská rodina byla patriarchální. V době pohanské mohli mít význační mužové více žen. Uvádí se například, že slovanský vůdce Sámó, původem Frank, měl 22 synů a 15 dcer s dvanácti manželkami. Kyjevský kníže Vladimír měl pět manželek a 800 konkubín. Mnohoženství bylo tolerováno mnoha staršími společnostmi, bylo však ve všech výsadou bohatých a mocných.

U východních Slovanů je spolehlivě doloženo soužití ženy s více muži, zejména bratrů s jednou ženou. Je doloženo také tzv. snachočestvo, čili sňatek vykonaný otcem ženicha v zastoupení, sexuálně konzumovaný také otcem ženicha, a to až do doby synovy dospělosti. Existují i zprávy o jarních oslavách plodivých sil přírody, během kterých byly sexuální styky dovoleny všem se všemi.

Křesťanství proti mnohoženství bojovalo, zpočátku nepříliš úspěšně. Ještě v roce 1039, dávno po pokřesťanštění našich zemí, vydal Břetislav II. nařízení zapovídající mnohoženství. Naši pohanští předkové také od nevěst neočekávali panenství, podle některých náznaků se považovalo v době sňatku za nežádoucí. Sňatky domlouvali otcové nevěst, ti dostávali za děvče tzv. snubní dar. Po sňatku se však věrnost vyžadovala striktně již v dobách pohanských. Cizoložství s vdanou ženou mohlo být trestáno i smrtí, znetvořením nebo prodáním do otroctví. Svobodnou ženu však muž milovat směl, mohl ji zařadit mezi své manželky nebo konkubíny.

Křesťanství má k rodině postoj zdánlivě dvojaký. Bůh stvořil svět se zalíbením, tedy i manželství a rodina jsou dobrá zřízení. Co Bůh spojil, člověk rozlučovat nemá. Na druhé straně žádá Kristus od těch, kteří jej následují jako učedníci, nezávislost na rodině. Mají-li být cele na jeho straně, musejí být schopni opustit svoje rodiny. Rodina je pro ně překážkou cesty k nejvyšší metě, konkurencí. Boží království je rodině nadřazeno. Kdo se zasvětil Bohu, má žít v celibátu.

Už prvotní církev kodifikuje rodinné role. Slyšme apoštola Pavla: „Ženy podřizujte se svým mužům, jak se sluší na ty, kdo patří Pánu. Muži, milujte své ženy a nechovejte se k nim drsně. Děti, poslouchejte ve všem své rodiče, protože se to líbí Pánu. Otcové, neponižujte své děti, aby nemalomyslněly Cokoliv děláte, dělejte upřímně, jako by to nebylo lidem, ale Pánu, s vědomím, že jako odměnu dostanete podíl na jeho království“.

Rodina se tedy, jak říkají dnešní teologové, má orientovat na Krista. Má v ní být vzájemná služebnost, vzájemná úcta. Je celoživotním závazkem, naplněním života, ale ne konečným – je příležitostí, možností, jak se spojit s Bohem. Hlavním úkolem rodiny z křesťanského hlediska je zplodit děti. Sexuální obcování, jehož účelem není plození dětí, je hříšné. Antikoncepce a jiné praktiky regulující počet dětí v rodině jsou také hříšné. Křesťanství byla nejvlivnější ideologie evropského středověku. Podobu rodiny a pravidla rodinného soužití však určovaly i jiné vlivy.

Středověká společnost je zemědělská, většina obyvatel žije na venkově a pracuje na půdě. Ekonomika byla velmi závislá na klimatu. Stačilo jedno nepříznivé léto a hrozil hladomor. Hrozily epidemie moru, schopné redukovat obyvatelstvo na třetinu, i na polovinu. V některých oblastech stále hrozily vpády barbarů. Průměrný lidský věk byl proti dnešku poloviční. Zvyk odkládat přebytečné děti, existující u starých Řeků i Slovanů, přetrvává celý středověk. Teprve na konci středověku jsou zřizovány první nalezince, v nich ale přežívá jen malá část dětí, většina zmírá nemocemi. Důvodem této praktiky je především chudoba. I potraty se asi praktikovaly hojně, nepřímým důkazem jsou četná protipotratová prohlášení církevních představitelů.

Rodina je v této době až na výjimky výrobní jednotkou, ať obdělává půdu, chová dobytek nebo provozuje řemeslo. Děti se na své budoucí povolání připravují také v rodinách,

i když obvykle ne v rodinách vlastních. Sňatky nejsou podmíněny náklonností snoubenců, ale zájmy ekonomickými a stavovskými. Ke sňatkům poddaných je třeba souhlasu vrchnosti. V některých oblastech a v některých dobách jsou chudině sňatky zakázány vůbec.

Běžné je soužití širších rodin a tří generací. Velikost rodiny je závislá na tom, kde rodina žije – venkovské rodiny jsou v průměru větší, ve městech mají větší rodinu jen nejmajetnější. V rodinách žijí i neprovdané dcery a neženatí muži. Na venkově prakticky není možné žít mimo rodinu, ve městě je to možné jen v nejnižších společenských vrstvách. Společně s rodinou žijí i učedníci a tovaryši, kteří nejsou pokrevně příbuzní. Ve městech, která se začínají rozvíjet koncem středověku, se postupně prosazuje tendence k oddělenému bydlení střední a starší generace. Neplatí to pro rodiny bohaté, jejichž soudržnost je diktována zájmem na udržení rodinného majetku. Stejný zájem diktoval odkládání sňatků ve městech až do doby, kdy se muž stal ekonomicky soběstačným. Naproti tomu na venkově se muži ženili brzy, aby rodinu obohatili o pracovní síly.

Dětství bylo ve středověku krátké, zhruba do osmi let. Pak se dítě stalo v jednom okamžiku dospělou osobou. V tu dobu začalo dítě buď pracovat v zemědělství, nebo šlo do učení, obvykle mimo domov. Dítě, které tak z domova odešlo, už nemuselo své rodiče nikdy spatřit, neboť umírali velmi brzy, ženy často při porodu. Časté byly i druhé sňatky ovdovělých s příbuzným zemřelého, čímž široké rodiny zacelovaly ztráty. Je snad již patrné, že středověká rodina je v mnohém podobná rodině antické. Trvá vedoucí postavení muže a podřízená role ženy, vysoká oddělenost mužské a ženské role, necitelnost vůči nenarozeným nebo čerstvě narozeným dětem, vázanost rodiny na majetek (dům, hospodářství). Rodina je nejen společenskou jednotkou, je i jednotkou výrobní a institucí výchovnou.

1.3 Novověká rodina

Ještě před buržoazními revolucemi dávají někteří evropští myslitelé najevo do té doby téměř neexistující zájem o rodinu a žádají, aby ji státní moc (panovník) posílila.

Odsuzují jednak stále pokračující odkládání dětí do nalezinců, jednak odesílání malých dětí na učení do cizích rodin, případně do špatně vedených internátních škol. Koncem 18. století vystupuje Robert Malthus se svou vizí přelidněné země a omezených zdrojů obživy, z níž vyplýval požadavek omezení počtu dětí v rodinách. Ten se, i pod vlivem jiných činitelů, začal v průmyslově vyspělých zemích postupně uskutečňovat.

Revoluce, které bojovaly za občanskou rovnost, nemohly pominout občanská práva žen. Proces ženské emancipace začal fakticky dlouho předtím, než byl feministickým hnutím za první Francouzské revoluce deklarován. Už v době renesanční byla ženám ze středních vrstev dostupná některá povolání, o která muži jevíli malý zájem. Prodávaly v drobném plátno, obchodovaly na tržištích a v kotcích s kořením a jinými potřebami do kuchyně jako hrstnice nebo hokyně, šily a prodávaly punčochy, rukávce a okruží i jiné oděvní součástky, tkaly a rozvázely po jarmarcích šlojíře a roušky. Moralisté vypočítávající povolání vhodná pro ženy o této živé aktivitě v obchodu mlčeli. Nedala se sice ani popřít, ani zakazovat, ale nehodila se do patriarchálního schématu, do něhož zarámovali život počestné měšťanské rodiny.⁵

Hnutí za ženskou emancipaci formulovalo své cíle nejdříve ve Francii a v Anglii. V roce 1791 vydává v Paříži Olympie de Bourges spisek Práva ženy a občanky považovaný za první artikulaci vznikajícího feminismu. Žádá se v něm naprostá rovnost mužů a žen před zákonem a mj. i právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, určenou pouze citovou náklonností. Patriarchální rodina se od tohoto momentu začíná rozpadat. Byla to do té doby rodina dosti otevřená vůči komunitě ji obklopující, zejména na venkově. Jednání jejích členů bylo pod veřejnou kontrolou, požívali jen nízkého soukromí. Citové potřeby členů rodiny byly plně podřízeny hospodářským zájmům.

⁵ Fišer, J., Od okouzlení k odpovědnému rodičovství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 7-14
ISBN 14-091-86

Před rokem 1800 byla erotická zamilovanost výsadou šlechty. Ve středověku ji i šlechta pěstovala jen platonicky a odděleně od manželství. Rytíři si mohli svobodně zvolit svůj idol, mohli pro něj veřejně horovat, předvádět před ním své mužné kvality v turnajích, ale nic víc. Ještě dlouho v novověku byla erotická zamilovanost považována teology a moralisty u lidí nižšího původu za nemoc.

Proces zrovnoprávnování ženy je záležitost dodnes neukončená. Již za Velké francouzské revoluce vznikly první ženské legie, vzápětí však byly konventem rozpuštěny. Vznikl i první ženský politický klub, který byl také brzy rozpuštěn. Byl uzákoněn rozvod (1792), ale manžel měl právo na své mužské potomky, pokud byli starší sedmi let, a žena byla rozvodem znevýhodněna ekonomicky. Napoleon a restaurace monarchie ve Francii vrátili tento vývoj zpět, rozvod byl zrušen v roce 1816. V Anglii začíná boj za ženská práva ve stejné době a postupně nabývá na větší síle než ve Francii. Práva na svůj vlastní majetek se tam ženy domohly roku 1870. V téže době jsou už v Anglii zakládány vyšší školy pro ženy, zákon je ale uznán až na začátku našeho století.

První anglická lékařka promovala již roku 1865, ale do spolku anglických lékařů začaly být ženy přijímány až po první světové válce. Na přelomu století se bojovalo především o volební právo žen. V roce 1913 se Emily Davidsonová vrhla pod běžící koně při dostizích v Derby a zaplatila tak životem za snahu veřejně demonstrovat právo žen na účast ve volbách. Po první světové válce parlament volební právo ženám přiznal, ale s mnoha podmínkami (starším než 30 let, vzdělaným, vdaným, starajícím se o domácnost). Angličanky byly předvojem, například ve Švýcarsku se ženám dostalo volebního práva až dlouho po druhé světové válce.

Novověká industrializace přenesla pracovní místo z rodiny do továrny a soustředila obyvatele do měst. Ani zemědělství nemohlo zůstat u rodinných farem, větší farmy také koncentrovaly větší množství pracovníků. Zavedení povinné školní docházky odvedlo děti na větší část dne z rodin. Na přelomu 19 a 20. století začaly pracovat v průmyslu ženy, někde i děti. Tím se stala domácí práce pro ženu přítěží, neměla totiž na trhu práce žádnou hodnotu, izolovala ženu od společenského dění a bránila jí v přirozeném spojení s přírodními ději, které žena měla na venkovské usedlosti. Na trhu práce žena měla a dosud má horší postavení než muž. Větší pracovní zatížení žen, které nebylo kompenzováno žádnými výhodami, vedlo k většímu tlaku ženských hnutí a také v rodinách vyvolávalo větší napětí.

Muž přestal být jediným živitelem rodiny. Rodina ztratila pevný společenský statut daný povoláním svého přednosty. Prestiž muže v rodině začala klesat. Ve veřejném prostoru začal proces stírání rozdílů mezi muži a ženami. Jako osoba pracující člověk své pohlaví nepotřebuje, to je ve veřejné sféře respektováno jen módou a reklamou (je ale pozoruhodné, nakolik se reklama drží tradičního dělení ženských a mužských sfér působnosti).

Sňatky přestaly být určovány jinými zájmy než přáním snoubenců žít společně. Souhlas rodičů se sňatkem se stal dodatečným a formálním.

Moderní doba lidi osvobodila od starých vazeb na společenskou třídu i na místní komunitu, nejsou už podřízeni vrchnosti ani církvi. Daní za toto osvobození je rozčlenění lidského života do málo souvisejících sfér řízených byrokratickými aparáty novodobého státu. V každé sféře je předepsána jiná role. Předindustriální společnost se proto některým kritikům současnosti jeví jako ztracený ráj jednoty rolí a činností. Je nesporné, že rodině industriální doby se dnešní státní i jiné instituce vměšují do stále ubývajících kompetencí.

1.4 Rodina a současnost

Zdravá pravidla v rodině

Je omyl se domnívat, že děti očekávají od rodičů neomezenou svobodu. Děti z rodin, kde neexistují žádná pravidla a kde vládne zmatek, nebývají šťastné. Proto je třeba stanovit pomáhající pravidla

- **Pravidlo „žádný alkohol nebo drogy u nezletilých“.** Toto pravidlo má dobré lékařské zdůvodnění. Nedospělý organismus je po tělesné i duševní stránce ohrožen alkoholem a drogou mnohem víc. Toto pravidlo je třeba dítěti nebo dospívajícímu vysvětlit, aby pochopili, že je má chránit, ne zbytečně omezovat.
- **Pravidlo předem daných a logicky souvisejících důsledků porušení pravidla.** Dítě by mělo vědět, co bude následovat, pokud se napije nebo bude brát drogy - např. snížení nebo pozastavení kapesného, domácí vězení, zákaz návštěvy riskantních večírků nebo koncertů. Je správné dítěti vysvětlit souvislost mezi jeho porušením pravidla a zákazem. Samozřejmě by nebylo realistické čekat nadšený souhlas.
- **Pravidlo neústupnosti vůči vydírání.** Pláč, výčitky typu „Ty mi nevěříš!“ nebo sliby by neměly rodiče zviklat. Je třeba dítěti vysvětlit, že rodiče jsou za ně zodpovědní, a tedy nemohou rodičovskou zodpovědnost jen tak odložit.
- **Pravidlo práva na kontrolu:** Neostýchejte se zkontrolovat, kde dítě skutečně je, jestli u někoho z kvalitních kamarádů, v zájmovém kroužku nebo někde úplně jinde.
- **Pravidlo informovanosti:** Buďte připraveni o alkoholu a drogách diskutovat, opatřete si potřebné informace, abyste věděli více nežli dítě. V diskusích ovšem musíte trvat na základním pravidle „žádný alkohol a drogy nezletilým“. Dítě se může v rozumné míře na vytváření pravidel podílet - stanou se pro ně přijatelnější. O pravidlech by se nemělo vyjednávat, když byla porušena.⁶

„Mládež, které se všechno odpouští, vám sama neodpustí nic.“ (George Bernard Shaw)

Rodina je nejmenší sociální skupina, spojující článek mezi jednotlivcem a společností. Moderní představa rodiny manželství neodpovídá žádné formě, kterou ve vývoji rodiny zaznamenala historie. Pro společnost naší kultury je charakteristická a převládající forma rodiny – párová, monogamní rodina, tedy rodina tvořená párem muž – žena a děti.

⁶ <http://www.drnespor.eu/adde03.doc>

Jaká je prognóza očima odborníků?

První předpokládá slábnoucí rodinné pouta. Podle nich budou manželé spolu jen krátce, budou celkem rovnoprávní, budou udržovat svoje vlastní osobní zájmy, které nebudou společně sdílet s nikým z rodiny. Rodina se stane otevřenou sociální kulturou. Lidé se budou více orientovat na osobní blahobyt a sféra rodinných vztahů pro ně bude podružná.

Druhý typ počítá s klesajícím významem mužské role v rodině. Předpokládá se, že ženy už nebudou chtít kopírovat muže, ale budou se chtít od mužů lišit a distancovat, co by mohlo nukleární rodinu úplně zničit. Instituce manželství by úplně ztratila smysl. Přicházení dětí na svět by mohlo být transakcí mezi zdravotním zařízením a ženou, která chce být těhotná. Kdo je otcem, by mamince ani dítěti nemuselo být známo. Muž by měl v rodinné interakci význam jen jako genetický dárcce.

Při značné diferenciaci sociálních skupin, preference hodnot nebo životních stylů se domníváme, že v budoucnosti bude převládat rozmanitost rodinných struktur. Budou existovat rodiny nukleární, široké, multigenerační, rozvedené, znovu sezdané. Za základ rodiny však považujeme funkční rodinu, která dá každému dítěti do života to, co mu pomůže přežít život v rovnováze.⁷

Rodina je pro mě takový „přístav“, kde mohu zakotvit, když se mi vše kolem sebe zdá fádňí. Mnoho času trávím v zaměstnání a právě v zaměstnání neustále řeším nové a nové případy lidské zloby a nenávisti. Pozastavuji se nad tím, jak dokážeme, my lidé, být k sobě tak hrubí a bezohlední. A právě rodina by měla být zóna klidu a pohody, kam se každý z nás těší a pospíchá.

Pro společnost naší doby jsou příznačné různé typy trendů týkající se rodin

- Tendence odkládat sňatky a rození dětí na dobu co nejpozdější.
- Tendence ve větší míře zakládat rodinu neformálně, bez legálního sňatku. (Tato nesezdaná soužití jsou spokojenější než sezdané páry, ale v čase méně stabilní. Proto některé vyspělé státy upravují legislativu tak, aby chránila zájem dětí narozených nesezdaným partnerům).
- Zvyšování rozvodovosti.

⁷ Bakošová Z., Sociální pedagogika ako životná pomoc, vyd. Public promotion, s. r. o., 2008, s. 108-109, ISBN 978-80-969944-0-3

- Pokles ochoty lidí po rozvodu vstupovat do dalšího svazku a mít další děti.
- Tendence omezovat počet dětí v rodině, případně nemít děti vůbec.
- Prodlužování doby, po kterou děti a rodiče žijí spolu (platí pro Evropu, nikoli pro USA).

Téměř všechny tyto trendy ukazují na sílící prosazování individuálních zájmů nad zájmy rodinnými.⁸

Mladí lidé si dnes hledají partnera s vědomím, že rozvodovost je nebývale vysoká. S podobným vědomím ovšem dospívali i jejich rodiče – a vesměs už i rodiče jejich rodičů. Abychom rozvodovosti porozuměli, musíme nejdříve získat obraz o skutečném rozsahu tohoto způsobu zániku manželství a rodiny a zařadit ho do historického a mezinárodního kontextu.

Pravděpodobnost zániku manželství rozvodem u nás opravdu stoupá od počátku spolehlivější statistické evidence dodnes a tento trend má v celku exponenciální charakter: přes kolísání způsobená společenskými zlomy i změnou zákonů a praxe jejich aplikace u nás už dlouhou dobu rozvodů přibývá. Vývoj v posledních letech však naznačuje, že růst vyčerpal svou dynamiku a situace se znovu ustaluje, leč na nové, vysoké hladině.

Na sdělení, o dlouhodobém a nakonec dramatickém růstu rozvodovosti v naší civilizaci musíme mít na paměti zejména dvě skutečnosti:

1. **Pravděpodobnost, zda manželství skončí rozvodem, je podstatně ovlivněna dobou, jež v průměru uplyne, než manželství skončí jiným možným způsobem, jmenovitě úmrtím jednoho z manželů.** Lidé v tradiční společnosti se mohli méně rozvádět už proto, že při panující vysoké úmrtnosti bylo už po relativně krátké době více manželství ukončeno smrtí. Zlepšení úmrtnostních poměrů s sebou přirozeně přineslo i vzestup pravděpodobnosti konce manželství rozvodem.
2. **Aby bylo možno manželství rozvést, je zapotřebí je nejdříve uzavřít.** Ve společnostech, kde zůstává vysoký podíl celoživotně svobodných (a trvale ovdovělých), žije méně lidí v manželství a i počet rozvodů je přirozeně menší. Strmý

⁸ Matoušek, O., Rodina jako vztahová síť, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, s. 7-14, ISBN80- 901424-7-8

vzestup podílu celoživotně neprovdaných, žijících v neformálních svazcích, předjímá konec vzestupu rozvodů.⁹

1.5 Dílčí závěr

Rodina prochází v horizontu několika století obrovským přerodem. To co bylo považováno v prvobytně pospolné společnosti – žít pospolu – za nejdůležitější článek existence, je nyní zcela naopak. V každé společnosti, ať je to za doby prvobytně pospolné nebo v době prvních známek emancipace, byl muž vždy považován za živitele rodiny, za jakousi vůdčí osobou, bez které by rodina ani nemohla existovat. V současnosti se často setkáváme, že na pracovních pozicích, na kterých bychom očekávali pouze muže, jsou i ženy. Vymizel tradiční trend, že muž je živitel rodiny. V mnohých případech jsou to dnes právě ženy, které jsou živitelkami rodiny. Koho by napadlo, že muž bude na mateřské dovolené a ženy budou mít v zaměstnání umožněny „kojící“ přestávky.

Dříve měli lidé potřebu jeden druhého, v současné době dokážeme žít jeden bez druhého, i když jsme si na počátku manželství mysleli, že to nelze, dokážeme ublížit a ranit to nejcitlivější a nejkrásnější stvoření na světě – děti.

⁹ Možný, I., Rodina a společnost, Praha: Slon, 2006, s. 209, ISBN 80-86429-58-X

2. Příčiny a důsledky rozvodů

Česká republika je na předních místech v rozvodovosti. Toto místo zastává již několik let. Pokud se budeme zabývat příčinami rozvodů, je třeba zmínit hned několik. V první řadě je to budování kariéry. Naše babičky neměly problém skloubit zaměstnání a výchovu dětí, ani naše maminky, tak proč my, dnešní ženy toto nezvládáme? Na tuto otázku je jednoduchá odpověď. Jsme pohodlné a hlavně hledáme jednodušší cesty, jak z této situace vyjít co nejlépe. Pokud budujeme kariéru je zcela zřejmé, že se „nepohrneme“ do svazku manželského a pokud jsme to již udělali, tak nečekejme, že partner bude mít pro nás pochopení. S tím souvisí další příčiny a důsledky rozvodů. Od nepochopení, alkoholu, nevěře jednoho z partnerů až k výchovným problémům dětí, je jen malý krůček. Měli bychom velmi pečlivě zvážit, co je pro nás, v danou situaci, nejlepší. Měli bychom myslet i na druhé, hlavně ty nejbližší osoby, protože naše rozhodnutí ovlivní nejen naši další cestu, kterou se budeme ubírat, ale hlavně cestu našich blízkých.

2.1 Příčiny rozvodovosti v kontextu současnosti

Příčiny, které vedou k rozpadu rodin a manželství, je mnoho: změna zaměstnání, změna bydliště, neschopnost partnera zvládat zátěže, nevěry, alkoholismus. Podle nejnovějších výsledků výzkumu se mezi další příčiny řadí rozdílnost povah, nezájem o spolužití, neuvážené uzavření manželství nebo soudem nezjištěná příčina.

Rozhodnutí uskutečnit rozvod předchází „předmanželská krize“. V ní se uskuteční pokusy o smír. Samotné rozvodové konání má často podobu „praní špinavého prádla“ na veřejnosti, ubližování, osočování, výmluvy, lhaní, výčitky. Každý z partnerů se cítí ohrožený. Vytváří si „sít' spojenců“, mezi kterými patří členové rodiny, přátelé, spolupracovníci.¹⁰

K běžným manželským problémům patří věci, jako že manželka nutí manžela, aby vynášel koš, když jí se to hodí, nebo že nesnáší manželovu maminku, nebo že manžela dráždí neustálým mluvením nebo mlčením, nebo že na gauči trvale leží kupka nevyžehleného prádla. Jiným problémem může být to, že manželovi dělá manželka scény

¹⁰ Bakošová, Z., Sociální pedagogika jako životná pomoc, Public promotion, 2008, s. 115, ISBN 978-80-969944-0-3

kvůli jeho kolegyni z práce, i když nemá žádné důkazy o tom, že by s ní manžel něco měl, nebo že podezřele ochotně tráví mnoho času v zaměstnání, kde se vyskytuje manželčin šéf, kterého si podezřele vysoce cení. Vidíme, že ve všech těchto případech spočívá podstata problému v chování manželky.

Méně často jsou uváděny manželské problémy jako „hrozně jsem jí ublížil a nedá se to už nikdy napravit“, nebo „je tak krásná a inteligentní, že si ji vůbec nezasloužím“. To však neznamena, že takové problémy jsou vzácné. Naopak: tvoří tiché pozadí většiny problémů zaviněných manželkami. Prakticky nikdo neříká, že problémem je, že když manželka s ním nesouhlasí byť i v maličkosti, tak ho to na dlouhou dobu naštvě nebo otráví. Přitom je tento problém velmi častý. Existují i problémy většího kalibru: když manželka pláče a křičí nebo tiše trpí, protože se jí důkazů o té kolegyni bohužel dostalo, nebo když se člověk dověděl, že opravdu má se svým šéfem milostný poměr. Zde se jedná o akutní manželskou krizi.

Psychologové, kteří se manželstvím zabývají, hlásají různé názory na to, co je hlavním zdrojem problémů v manželském vztahu. Jedním z hlavních příčin manželských problémů je vzájemná propletenost manželů, v tom, že neodlišují, co je problém partnerův a co je problém, jehož odpovědným řešitelem jsem já sám. Z partnerových problémů dělají problémy vlastní a z vlastních partnerovy. Nemají vůči partnerovi dostatečné hranice. Když zneklidní jeden, přeskočí špatná nálada jako infekce na druhého. Jeden vyžaduje, aby druhý bral jeho starosti za své a podobně.

Příčiny růstu rozvodovosti představují značně komplexní a nejednoznačný fenomén, pevně vklíněný do společenského vývoje naší civilizace. Pro jevy takové úrovně obecnosti a komplexnosti nemáme vesměs spolehlivé vysvětlující teorie, aspoň pokud trváme na požadavku jejich empirické falzifikovatelnosti. Nabízejí se spíše obecné hypotézy, v nichž bylo dosaženo shody.

Nejhlouběji v pozadí změny leží asi ztráta opory manželského svazku v transcenci, změna slibu věrnosti před Bohem ve sňatek jako občanskou smlouvu, jejíž platnost anebo zrušení je v kompetenci zúčastněných stran.¹¹

¹¹ Bakalář, E., Průvodce rozvodem, Praha: Lidové noviny, 1996, s. 13-14, ISBN 80-7106-157-3

2.2 Věk snoubenců vstupujících do manželství

V naší kultuře tradičně převládá sklon k homogamii – tendencí vybírat si partnera podobných charakteristik (věku, vzdělání, světového názoru apod.). Zvláště dvacáté století zvýraznilo tento trend v míře dříve málokdy vídané. Běžný věkový rozdíl mezi partnery je zhruba dva roky, nejčastěji se berou lidé se zhruba stejným dosaženým vzděláním. Dlouhá léta totality vedla i k tomu, že se v manželství potkávali partneři s blízkým světovým názorem.

Věkový rozdíl sám o sobě nepřináší podstatnější problém tam, kde je muž maximálně zhruba o deset let nebo žena o jeden až dva roky starší. Větší věkový rozdíl již riziko představovat může. Pokud je muž výrazně starší, pak mohou nastat v zásadě pouze dvě pozitivní možnosti: buď je s to určitou výjimečností své podstatně mladší partnerce trvale imponovat, nebo by se stylem života měla ona přizpůsobit jemu. Svými zájmy, okruhem přátel, oblékáním, způsobem trávení volného času atd. Opačný přístup, kdy se naopak muž ješitá snaží přizpůsobit své výrazně mladší ženě, bývá neúčinný. Samozvaný pán tvorstva se pouze brzy zničí finančně, duševně, fyzicky i společensky. Figurka to bývá povytce tragikomická.

Žena o pár let starší než partner se často může potýkat především s vlastními pocity nejistoty. Ty se pak navenek projevují jako podrážděnost případně žárlivost na mladší sokyně. (většinou mnohem dříve, než by si jinak manžel vůbec všiml, že mu jeho vyvolená nějak stárne či chátrá). Vztahy výrazně starších žen a podstatně mladších mužů bývají neztídka založeny spíše na kompenzaci některých neuspokojených potřeb (pečovat, být mateřsky opečovávan). Problémy v nich nastávají zpravidla až po případném narození dítěte, kdy se vcelku funkční model naruší nutností pečovat o potomka. Zní to možná paradoxně, ale mnohý muž v té situaci pak na své dítě dokáže docela obstojně žárlit.¹²

Já osobně znám případ, kdy moje dobrá kamarádka si vzala o 6 let mladšího muže. Je pravdou, že on sám si ji dokázal předělat k „obrazu svému“. Moje kamarádka už není tou citlivou paní, která se dokázala dojmout při romantickém filmu, už to není ta, která by byla ochotná v každé situaci pomoci. Je mnohem racionálnější a její názory mě dokáží někdy

¹² Šmolka P., Mach J., Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa, Praha: Portál, 2008, s. 40, ISBN 978-80-7367-448-9

docela nepříjemně překvapit. Říkám si, jestli si někdy uvědomí tu svoji změnu, ona ji chápe jako pozitivní, ale pro všechny v okolí se z ní, za tu dobu co je provdaná, stala chladná madam.

Sňatek uzavřený před dosažením 19 let je nejsilnějším prediktorem neúspěšnosti manželství. Dlouhá řada studií rozvodu potvrzují, že ženy, které se vdají do sedmnácti let, se rozvedou dvakrát častěji než ty, co se vdávají v osmnácti či devatenácti, a třikrát častěji než ty, které se vdávají mezi dvacátým a čtyřiadvacátým rokem věku.

Za tímto evidentním prediktorem se ovšem skrývá celá řada dalších činitelů, jež s ním asociují anebo jsou za ním skryty. Především je převážná část nejmladších nevěst v době sňatku těhotná a to samo o sobě zvyšuje pravděpodobnost nestability svazku. Empirická šetření zjišťují, že celá polovina manželství uzavíraných těhotnými nevěstami se rozpadá do pěti let.

Sňatek (a rodičovství) v raném věku také negativně ovlivňují profesionální šance snoubenců. Ztížená, přerušovaná anebo zastavená profesionální příprava nejen snižuje socioekonomické zařazení snoubenců (což je, jak už víme, další silný činitel neúspěchu), ale poškozují i jejich všeobecný kulturní kapitál. Náš výzkum nevěst pod 18 let zjistil, že tam, kde se podaří tuto překážku překonat (mladá matka má podporu z kultivované rodiny původu a podaří se jí dokončit alespoň střední vzdělání), i velmi mladé nevěsty a matky zakládají stabilní rodiny, často s větším počtem dětí.

Mladí snoubenci jsou ovšem také vesměs mentálně a osobnostně nezralí a mají v manželství nepřiměřená očekávání. Jejich vzájemný výběr se nemůže opřít o zažitou zkušenost, a ačkoli je často motivem raného těhotenství u děvčat touha emancipovat se od rodičů a osvobodit se z jejich často nespořádaného manželství, už z ekonomických důvodů (a u nás i z bytových) zůstává mladý pár silně závislý na rodičích, což dále ztěžuje vzájemnou adaptaci.¹³

¹³ Možný, I., Sociologie rodiny, Praha: Slon, 1999, s. 187-192, ISBN 80-85850-75-3

Já jsem se vdávala, když mi bylo 18 let, bohužel jsem byla ten případ, kdy rodiče nechtěli ani slyšet, že by se mělo dítě narodit do nesezdaného svazku. Můj manžel pocházel od Prahy a nádherně se potvrdilo rčení – jiný kraj, jiný mrav. Byli jsme oba dva mladí, neměli jsme kde bydlet, já jsem byla čerstvá maturantka a on byl příliš zahleděný sám do svého zevnějšku, aby si uvědomil, že není sám, ale že má rodinu. Po dvou letech plného nedorozumění a „neumění“ spolu žít, bylo naše manželství rozvedeno pro nesoulad povah. Když se na celé období dívám s odstupem 15 let, musím dát za pravdu, že manželství je svazek dvou lidí, kteří mají dostatek času najít společnou cestu a řeč a naučit se spolu žít. Nejdříve by však dva lidé měli spolu žít „na psí knížku“ a až potom udělat tak důležitý krok, jako je svatba a založit rodinu.

2.3 Kariéra muže a ženy

Průběh kariéry muže a ženy z manželské dvojice mívá obvykle jinou dynamiku a průběh. V 80. letech tedy převládal model, kdy na počátku pracovní kariéry muž byl zaměstnán, věnoval se své profesi, vydělával peníze a žena byla doma s dětmi na mateřské dovolené. Možnost dělat kariéru byla vyhrazena výhradně muži a on toho buď využil, nebo ne. Díky mateřství většina žen potlačila své pracovní ambice a věnovala se ve velké míře rodině. Pohled muže a ženy na tuto životní situaci se však často odlišuje.

V naší společnosti stále není obvyklé, aby s dětmi zůstal doma otec a matka chodila do zaměstnání. V lednu 2006 pobíralo v ČR rodičovský příspěvek necelých 300 000 lidí, pouze necelé 1,5 % z tohoto počtu tvořili muži. Přičemž právo pobírat rodičovský příspěvek mají muži v ČR od roku 2001, což je v evropském kontextu poměrně pozdě. V Evropě využívají muži rodičovský příspěvek nejčastěji ve Skandinávii (konkrétně v Norsku, Švédsku a také na Islandu). V ČR není ani běžné, aby se na péči o děti, na pracích v domácnosti apod. podíleli rovnoměrně jak žena, tak muž. V tomto případě ani nezmiňuji znevýhodnění žen oproti mužům na trhu práce (s tím souvisí výše jejího výdělku, výběr typu povolání, velikost pracovního úvazku atd.).

Muž má tendenci vnímat životní situaci ženy na mateřské dovolené jako „přirozený úděl“ nebo jako výsledek jejího zcela svobodného rozhodnutí a volby. Předpokládá, že v tomto období budou osobní nároky ženy, ale i její požadavky na něj malé. Naproti tomu žena může často vnímat situaci, kdy setrvává na mateřské dovolené, jako situaci, kdy není zcela svobodná, kdy je částečně nebo zcela donucena dělat něco jiného, než co právě chce i jako situaci, ve které není schopná „vydobýt“ si potřebný prostor pro realizaci svých osobních (profesních i jiných) zájmů.

Prostor pro chování ženy v době mateřské dovolené dost výrazně vymezuje někdo jiný než ona sama – často to dělá buď manžel, nebo děti, resp. Přestože žena ustupuje ze své pozice a svých ambicí leckdy dobrovolně, vynořuje se otázka, zda jí není tato „dobrovolnost“ vnucená (bez ohledu na to, zda si to žena uvědomuje nebo ne), a to kulturním a sociálním prostředím, které vytváří více či méně viditelné bariéry a limity pro její chování (dodejme, že nejen v této době). Prostor, který je v naší době vymezen kulturou a společností muži pro období, kdy jsou děti malé, je stále větší než prostor, který je

určen ženě. Většina žen tuto skutečnost (vědomě či podvědomě) respektuje a nesnaží se ji změnit.

Vysoce intelektuální profese, kde pracovní doba nebývá striktně vymezena od-do, skýtají možnost věnovat se činnosti (intelektuální práci) v době, kdy to dotyčné osobě vyhovuje, nebo kdy jí to dovolí okolní podmínky a je u nich aplikovatelný jiný než převládající model kariéry.

Prostor pro děláni kariéry býval u žen odstartován zpravidla až se vstupem dítěte do školy, někdy dokonce až v době, kdy se dospívající děti začaly odpoutávat od svých rodin. O ženě pracující matce (zejména pokud je rozvedená) se obvykle předpokládá, že bude mít malé pracovní ambice a že se bude spíše snažit zabezpečit chod rodiny, než pracovat „naplno“. To pak v praxi znamená, že mnohé ženy obsazují zpravidla místa, kde se nepředpokládá rychlý kariérový růst a která jsou méně finančně ohodnocena v porovnání s místy zastávanými ostatními pracovníky.¹⁴

S výraznějšími rozdíly ve vzdělání se podstatně hůře vyrovnávají muži. Již tak zpravidla oplývají zrovna příliš pevným sebevědomím. Tím citlivější jsou na vše, co toto sebevědomí může ještě více nabourat. Včetně nižšího vzdělání. Začne-li se pak ještě v případných rozepřích používat vzdělání jako argument („Ty tomu tak při svém vzdělání asi můžeš rozumět“, „do té společnosti se mnou raději nechoď, budou tam samí doktoři a inženýři, určitě by ses tam necítil dobře“), bývá dílo zkázy rychle dokonáno. Moudrá žena se v podobném vztahu naopak snaží poskytovat muži dostatek ocenění. Jinak riskuje, že si její drahý bude hledat nějakou oblast, v níž bude mít tentokrát „navrch“ zase on.

Žena s výrazně nižším vzděláním se pak někdy od svých partnerů mohou dočkat, že jim bude vymezena úzká role „ochránkyně tepla rodinného krbu“. Na společenskou reprezentaci si manžel ale zvolí raději nějakou atraktivnější, vzdělanější, schopnou konverzovat v několika jazycích.¹⁵

¹⁴ Maříková, H., Proměny současné rodiny, Praha: Výtisk ÚJI, 1992, s. 112-115, ISBN 80-85850-93-1

¹⁵ Šmolka, P., Mach, J., Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa, Praha: Portál, 2008, s. 41, ISBN 978-80-7367-448-9

Dnešní trend je jiný než v 80. letech. Stává se pomalu samozřejmostí, že se o děti v určité míře starají oba partneři. Odejít na rodičovskou dovolenou či se plně postarat o svého potomka je však v České republice stále spíše úkolem ženy. Tomu, aby se tím, kdo je v domácnosti, stal muž, brání nejčastěji určité zažitě společenské stereotypy a přetrvávající generové ekonomické nerovnosti.

Žena je sice stvořena mít děti a vychovávat je, ale velmi jí záleží na své kariéře a podřizuje jí svůj život. O mateřství začíná přemýšlet později. S rozhodnutím ženy mít později děti jsou spojeny problémy populace – rodí se méně dětí.

Mladí lidé se v dnešní době chtějí bavit, mít méně dětí, neuzavírat sňatky, žít spolu na „psí knížku“ – všechny tyto změny probíhají v západní Evropě od sedmdesátých let minulého století, v Česku se odehrály rychle během necelých deseti let po pádu komunismu. Dnes se stále větší část populace – začíná to od vzdělanějších obyvatel větších měst – přestává starat o rodinu a kopíruje postoje typické dosud pro obyvatelstvo západní Evropy. Přednost má studium, cesty a kariéra.

2. 4 Alkoholismus v rodině a nevěra jednoho z partnerů

Mnohé závislosti jsou odrazem nespokojenosti ve stávajících vztazích, v manželství, rodině zaměstnání, snahou uniknout, získat nové prožitky, přátele, respekt... . Svou roli nepochybně sehrává i dědičnost, zvláště ta sociální, stejně jako příležitost. Partnerova závislost paradoxně přináší někdy tomu druhému kromě trápení také jakýsi „sekundární“ zisk. Manželka alkoholika je okolím vnímána jako trpitelka, svěťice, snadno si získá koalici dětí proti jejich otci, v běžných záležitostech rodiny má volný prostor pro rozhodování, v případě rozpadu manželství není pochyb, že právě ona získá děti do své péče. Někdy tak vlastně podvědomě ani příliš nestojí o to, aby se partner své závislosti zbavil. Pokud se mu to přece jen zdaří, pak se občas mohou vztahy v rodině ještě více zkomplikovat. I proto bývají moderní formy léčení závislosti zaměřeny nejen na léčbu toho závislého, ale na ovlivnění celého rodinného systému.

Tam, kde selhávají pokusy řešit vše „po dobrém“, musí nastoupit důslednost. Účinná bývají někdy tzv. ultimáta s perspektivou: pokud se partner do té a té doby nezačne léčit, pokud nebude abstinovat, pak vztah s ním skončí. Jakmile však začneme pracovat s ultimáty, je třeba dokázat v případě potřeby také hrozby v nich obsažené splnit. Jinak přestanou být účinná. Nutno dodat, že právě závislí jsou velice vynalézaví při hledání „objektivních“ důvodů recidiv, selhání, odmítání léčby apod. Často nás přesvědčují, jak mají vše pod kontrolou, po určitou dobu jsou dokonce s to i abstinovat.¹⁶

Problém závislosti není pouze v četnosti kontaktů (kolik toho vypije), ale v tom, že ji nedokážeme mít pod kontrolou, že se nedokážeme vzdát ani tehdy, když se nám kvůli závislosti rozpadá rodina a společenská existence. Proto si zapamatujme, že závislost může být výrazem některé oblasti života.

Příčiny rozvodů, hlavně u mužů, je že rád tráví čas v hospodě. Alkohol se stává anestetikem (látkou působící znecitlivění) na bolavé srdce. Anestetikum však rány neléčí. Pouze otupuje bolest. Vytváří alespoň na chvíli pocit, že nemáme problémy, že ti kamarádi, kteří sedí naproti nás, jsou opravdoví přátelé, kteří vám v nouzi pomohou a pomáhají.

¹⁶ Šmolka P., Mach J., Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa, Praha: Portál, 2008, s. 73- 74, ISBN 978-80-7367-448-9

Nejhorší varianta znečitlivování alkoholem je, když člověk pije o samotě. Pokud chodí s kamarádem do hospůdky, kde je štangastem a má tam společenství lidí, které alespoň trochu zná, dostává přinejmenším nějaký kontakt a podporu. Pokud to s alkoholem přehání, „nekrmí“ hrací automaty, mluví s kamarády o své bolesti a dostává od nich pochopení a podporu, může to být k hojení užitečné. Ale pití o samotě otvírá cestu k velké depresi.

Únik od bolestných pocitů se nemusí dít jen s pomocí alkoholu či jiných drog. Podobně fungují riskantní aktivity, např. nebezpečná jízda autem, riskantní obchodování či sex, pracování do sebezničení, adrenalinové sporty. Mohou být sebedestruktivní, skončit dalšími ztrátami, nemocí, zraněním i smrtí. Reálné ohrožení si nemusíme uvědomovat. Riziko odpoutává od bolesti, problémů. Při riskování potřebuji soustředit veškerou svoji energii na přežití. V situaci, kdy jde o život, cítím, že jsem živý. V situaci, kdy už si ubližujeme, si obvykle nezvládneme pomoci sami. Je potřeba vyhledat pomoc.

Každý člověk svoji nespokojenost dává najevo jiným způsobem, proto je důležitá součinnost těch nejbližších. V každém případě mluvíme o závislosti v momentu, kdy nám tato závislost přináší potíže z některé z významných a důležitých sfér života (zaměstnání, rodina apod.). Závislému člověku je třeba pomoci, ukázat vlídnou tvář a hlavně podat pomocnou ruku, i když okolí již nad takovým člověkem „zlomilo hůl“.

Další příčinou rozvodů mohou být nevěry partnerů. Podle studií „boom“ v rozvodech a příčinách, kde se uváděly nevěry, byly 90 léta. Jako by lidé po sametové revoluci měli pocit, že musí rychle něco v životě ještě dohonit, ale partner, který ho doteď doprovázel, není k tomu vhodný a je třeba ho rychle vyměnit. Muži se k nevěře odhodlají v prvních pěti letech manželství, ženy později, často až kolem čtyřicítky.

Když je důvodem mimomanželské aféry pomsta nebo nuda nebo strach z šedin, kuřích ok a stáří, není prognóza jak pro manželství, tak pro aféru dobrá. Když je důvodem avantýry fakt, že je něco velice v nepořádku, je to výzva k ukončení něčeho špatného a k novému startu. Může tomu tak být, ale kupodivu to tak nebývá. Mnoho lidí má v průběhu nešťastného manželství řadu vedlejších poměrů, a přesto zůstávají připoutáni k nemilovanému partnerovi, na kterého jsou zvyklí.

Jedna z prvních věcí, po které lidé touží, když si něco začnou vedle, je mluvit o tom. Zavolají nejlepšího přítele a řeknou - „Jestli se ti do deseti minut s něčím nesvěřím, puknu!“. A tak se dobrý přítel stane obětí. Každé manželství, které má nějakou podstatnou chybu, je ohroženo nevěrou, ale k té hrozbě se pojí jistá naděje.

V případě, že v podstatě šťastné manželství prochází nudným obdobím a dostane ránu, nemusí se už nikdy vzpamatovat. Jedna milostná aféra nemusí být smrtelná, ale může ho navždycky poznamenat.¹⁷

Partnerovou věrností si nikdy nemůžeme být stoprocentně jisti, věrnost není možné dokázat. Nevěru lze překonat. Řada manželství podobnou epizodu dokázala projít, soužití některých z nich se po ní dokonce zlepšilo. Jen pozor, to je pouhé konstatování, nikoli návod k nápodobě. Proto bychom si měli zapamatovat, že pátrání po nevěře může náš vztah úplně rozbít. Měli bychom si ujasnit, zda to vůbec toužíme vědět, co když se mi to potvrdí, a já na to nebudu připravená? Toto považuji za základní otázku. Co s tím? Určitě se přikláním k názoru, abychom po nevěře nepátrali. Slzy ani výčitky nepomohou, spíše naopak. Dopřejme si drobné radosti, pokusme se naplánovat víkend jenom ve dvou, více se partnerovi otevřít a snažit se trávit s ním více času. Pokud toto nebude mít u partnera patřičnou odezvu, zkusme se na čas separovat, využít jakýsi „rozvod na zkoušku“. Tato varianta je tou poslední a upřednostňovala bych ji, pokud máme děti odrostlejší a tuto situaci pochopí.

¹⁷ Grahamová, L., Jak přežít manželství, Praha: nakl. Ivo Železný, 1996, s. 96-97, ISBN 80-237-2416-9

2.5 Absence jednoho z rodičů

I když je rozvod jedinou společensky uznávanou formou zániku manželství, týká se všech jejích členů. Všichni někoho ztratí – partneři navzájem sebe samé, děti jednoho z rodičů, ten kdo opouští domov, ztrácí domov, byt. Pokud se jedná o svěření dětí do vlastní péče, je v současné době před soudem matka vždy ve výhodě. Otci bývá dítě svěřeno pouze ve zvláštních případech, které by asi zasloužily bližší analýzy, neboť o společných jmenovatelných těchto případech nic moc nevíme. Vždy by však mělo platit, že kritériem číslo jedna je to, co je nejlepší pro dítě. Má-li první rodič zdravou osobnost, má-li k dítěti pozitivní vztah, má-li dobrý charakter, pak dítěti nebrání ve styku s druhým rodičem, i když proti tomu může mít některé osobní důvody.

Z výzkumů profesora dr. Hanuš Papouška z mnichovského Max-Planckova Institutu pro psychiatrii je známo, že „mateřský způsob chování otců se tím intenzivněji rozvine, čím více se otec malému dítěti věnuje. Přijde-li otec o možnost co nejranější komunikace, pak se může vyvinout „bariéra vzájemného nepochopení“, která na obou stranách může vést k lhostejnosti nebo dokonce k odmítání. Vzájemná náklonnost mezi otci a malými dětmi je totiž veskrze vzájemná a prvopočáteční. Všichni novorozenci mají základní potřebu být „opečováváni, laskáni“. Kdo už to dělá, zda matka nebo otec, je dětem jedno.

Výzkumy Mnichovského státního ústavu pro časnou pedagogiku a výsledky z jiných výzkumných center vyvracejí z dřívější rozšířenou domněnku, že matka je tou první, ne-li dokonce výlučnou vztahovou osobou pro malé dítě. Většina studií poukazuje na fakt, že malé děti si vytvářejí vztah a vazbu k oběma rodičům. Ať chceme nebo nechceme, otec je pro dítě od chvíle, kdy začne vnímat svět kolem sebe, zástupcem či modelem jedné poloviny lidstva a měl by být dobrým modelem.¹⁸

Ztráta muže v rodině znamená, že se dítěti ztrácí základní příležitost k rozvíjení a kultivaci tohoto potenciálu daného jeho pohlavím. Ale abychom se nemýlili, tohle neplatí jen pro chlapce. Také dívky potřebují mužské vzory ve svém nejbližším životním prostředí, aby v interakci s nimi kultivovaly a osvědčovaly svou ženskost.

¹⁸ Možný, I., Sociologie rodiny, Praha: Slon, 1999, s. 194-195, ISBN 80-85850-75-3

Psychologické výzkumy dětí v kojeneckém věku říkají, že tzv. specifický citový vztah k matce se vytváří nejčastěji v 7. měsíci života. Současně je však možno prokázat, že přibližně v polovině případů se tento specifický vztah tvoří i k dalším osobám v rodině a že je to právě otec, který mezi těmito druhými osobami daleko vede.

V druhém a třetím roce dítě „vrůstá“ do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné příslušnosti. Získává tzv. rodinnou identitu, což znamená „já sem patřím, mám určitý význam a určitou hodnotu a tohle jsou moji lidé“. A v tomto období byl učiněn další psychologický objev, že totiž vědomí identity, vědomí vlastního „já“ se dříve a lépe utváří tehdy, jestliže je dítě účastno ve vztahu trojstranném (já-ty-on) než jen ve vztahu pouze dvojstranném (já-ty). Je-li jenom s matkou (já-ty), jde vlastně o jeden vztah se dvěma póly. Je-li tu však i otec, zažívá dítě jeden takový dvoupólový vztah k matce, druhý k otci a navíc je svědkem třetího vztahu mezi matkou a otcem. Z tohoto trojúhelníku mu teprve vyplyne vědomí vlastní svébytné osoby.

Kolem tří let a pak v celém předškolním věku se zpravidla i chování dětí vůči rodičům výrazně diferencuje. Dítě hledá u matky ochranu a prožívá více intimity – u otce očekává více aktivity a zpravidla i více zábavy a legrace. S každým si povídá o něčem jiném.¹⁹

Existuje škála projevů, kterými rodič přispívá k odcizení dítěte a popuzuje dítě proti druhému rodiči, aby je získal na svoji stranu. Začíná nechtěnými, možná dokonce i neuvědomělými poznámkami, které nějakým způsobem snižují druhého rodiče v očích dítěte. Silnějším nástrojem je již úmyslné chtění dítěte ovlivnit, ukázat mu, že „já jsem lepší“. Další stádium je již zlé pomlouvání, špinění, další lhaní a nepravdy. Konečně pak i vyhrožování, co všechno druhý rodič dítěti udělá, jak bude na ně zlý A pro zvýšení věrohodnosti vyprávění, jak byl druhý rodič na dítě zlý již v době, kdy bylo dítě malé. Taková jedovatá masáž někdy trvá tak dlouho, až dítě samo uvěří, že je to pravda.

K odcizení může přispívat také rodič, který s dítětem nežije. Někdy mu v kontaktu s dítětem brání vlastní pocity viny, selhání vztahující se k rozpadu rodiny, bezradnost, jak se chovat v rozvodové situaci a jak reagovat na bolest dítěte. Někdy potřebuje po rozvodu

¹⁹ Možný, I., Sociologie rodiny, Praha: Slon, 1999, s. 70-74, ISBN 80-85850-75-3

věnovat nějaký čas vlastní existenční stabilizaci a dočasně přerušit kontakt s dítětem. Dítě si může „zmizení“ rodiče ze života vyložit jako opuštění či ztrátu zájmu. První kroky obnovení kontaktu pak mohou být problematické. V této fázi druhý rodič někdy rezignuje a vzdá se vztahu s dítětem, někdy čeká, až dítě dospěje a kontakt bude snadnější. Jsou i takoví rodiče, kteří se pustí do úporného boje za svá „rodičovská práva“ a „práva dítěte“. Tato cesta je do určité míry efektivní, pokud je korektní. Někdy se však zvrhává v pokračování partnerského konfliktu bojem o dítě, jehož skutečné potřeby bývají přehlíženy. V komplikovaných situacích je někdy i pro odborníky obtížné rozlišit, co je ještě „dobré pro dítě“, zda zájem rodiče projevovaný opakovanými soudními spory, nebo „klid“ za cenu vnímaného nezájmu. Pro rodiče může být rozlišení nad jejich síly.

Odcizení může vzniknout také v situaci, kdy druhý rodič s dítětem neměl dobrý vztah již před rozvodem. Taková situace je obzvláště obtížná. Odcizení začalo před rozvodem a rozvod je pouze posílil. Čím déle odcizení trvá, tím obtížnější je opětovné sblížení.

Odcizený rodič má nevýhodnou pozici díky omezené možnosti vlivu na dítě. Zároveň však bývá jediným z původní rodiny, kdo má motivaci i možnost situaci změnit – zabránit rozvíjení odcizení či zmenšit jeho destruktivní vliv. V těžších případech je k tomu potřeba odborné psychosociální pomoci oddělení sociálně právní ochrany dítěte. Někdy je dokonce nutné, aby setkávání s rodičem nařídil opatrovnický soud. Setkávání může probíhat s podporou sociální pracovnice (kolizního opatrovníka) či rodinného terapeuta (podle závažnosti problému na neutrální půdě terapeutického zařízení či jako asistence v „terénu“).

Je velmi důležité pečlivě posoudit, co se v rodině děje, a vyhnout se paušálnímu závěru, že každé odmítnutí dítěte vůči rodiči je projev „syndromu zavrženého rodiče“. Jsou rodiny, kde používání této nálepky paradoxně výrazně přispělo k odcizení. Rámcové posouzení je na kolizním opatrovníkovi, podrobná diagnostika je v rukou soudních znalců. Vždy je nutné vyšetření obou rodičů i dítěte.

Pokud již odcizení ovládlo rodinu natolik, že už se z něj nemůže dostat vlastními silami, je nutný ochranný zásah státu, do situace se vloží oddělení sociálně právní ochrany dítěte a opatrovnický soud.

Je důležité, aby rodina rozuměla své situaci a mohla požádat o přiměřenou pomoc i v mírnějších stádiích odcizení. Tehdy má podle zkušeností psychologa poradenská a terapeutická pomoc největší efekt. Pokud je odcizení v rodině rozvinuto v mírné formě a rodiče jsou ochotni ke změně svého výchovného postoje a chování, mohou příznaky odcizení časem samy vymizet nebo k jejich odstranění stačí pomoc širší rodiny, přátel či běžně dostupné rodinné poradenství.

V těžších případech bývá nezbytná specializovaná psychologická odborná pomoc, na kterou rodina může docházet ambulantně. Forma spolupráce může být dobrovolná, pokud jsou oba rodiče alespoň trochu ochotni spolupracovat. Pokud jeden z rodičů není ochoten spolupracovat, může kolizní opatrovník nařídit využít pomoci odborného poradenského zařízení nebo může odbornou pomoc uložit opatrovnický soud jako rozsudek o „styku dítěte s rodičem v přítomnosti odborníka“. Spolupráci s poradenským zařízením kontroluje a vyvozuje z ní důsledky pro další postup.

U velmi těžkých případů, kdy nejde již o odcizení, ale o „zavržení“, existují pokusy o intenzivní terapii s hospitalizací dítěte na odděleních dětské psychiatrie či pobyty ve výchovných a diagnostických zařízeních pro děti. V průběhu hospitalizace se pracuje s dítětem i s rodiči. V zahraničí existují specializovaná pobytová zařízení pro společnou léčbu dítěte s odcizeným rodičem (tzv. neintegrační centra), v našich podmínkách zatím nejsou běžnou praxí.

Specializovaná odborná pomoc probíhá v součinnosti soudu, oddělení sociálně právní ochrany dítěte a specializovaného poradenského zařízení. Smyslem pomoci je zachovat dítěti kontakt s oběma rodiči (cílově v přirozeném prostředí) a snížit negativní dopad odcizení na jeho zdraví a zdraví rodičů. Tento cíl není dogmatický, jinak hrozí, že se pomoc rodině může zvrhnout v nástroj institucionalizovaného násilí na dítěti.

2. 6 Opakované manželství

Rozchod s partnerem bolí vždycky. Často dokonce i toho, kdo se sám rozejít chtěl. Truchlení je reakcí přiměřenou a do jisté míry i zdravou. Pro skutečné vyrovnání se s ukončením vztahu je někdy třeba pokusit se porozumět skutečným příčinám rozchodu – jejich poznání může být prevencí budoucích zklamání. Za vše může třeba jen postupné vyžívání představ, únava ze vztahu nebo citová nestálost. Pokud však máte pocit, že důvodem rozchodů bývá něco, co byste nejen mohli, ale také měli na sobě změnit, pak raději hledejte cestu, jak potřebných změn dosáhnout.

Nenaléhejte na pokračování vztahu, nepokořujte se, neslibujte víc, než skutečně chcete a jste s to nabídnout. Postoj „mnohem raději bych byl s tebou, dokážu si však představit život i bez tebe“ je přiměřený a důstojný. Váš případný „únik“ může dokonce někdy ještě znovu nabudit partnerův zájem. V žádném případě se však nesnažte za každou cenu ihned „zaplnit prázdné místo“. Nejste-li s rozchodem dostatečně vyrovnání, bude tím každý další partnerský výběr poznamenán. Zvláště nešťastné jsou pokusy „ukázat“ tomu zrádci, jak rychle si dokážeme nalézt náhradu. Jen ať kouká! Pokud se nám to podaří, pak může skutečně předchozí partner sice chvíli koukat, brzy však budeme možná my sami zírat, „co se to vedle nás vylhlo“.²⁰

Sociologie rodiny nechávala dlouho problematiku opakovaného manželství a rodiny z opakovaného sňatku nepovšimnutu. Dnes je to naopak jedno z nejprominentnějších polí výzkumu. Opakovaná rodina je totiž, jak už bylo řadou výzkumů potvrzeno, rodinou dosti odlišnou od rodiny z prvního manželství ženicha i nevěsty. Má o něco větší pravděpodobnost rozpadu. Ti, co mají zkušenost z rozvodu, jakoby se ho méně báli.

Opakovaný sňatek následuje často nedlouho po rozvodu, což platí zejména pro muže. Ženy jsou opatrnější – a mají také ztíženou pozici tím, že pro rozvedené muže se do poměrně vysokého věku na sňatkovém trhu objevují stále nové ročníky potenciálních svobodných partnerek, kdežto pro ženu je možnost vybrat si mladšího partnera omezenější. Některé výzkumy však ukazují na jiný důvod. Ač je stav po rozvodu všeobecně stresující, rozvedení muži zůstávají trvale méně šťastní, kdežto rozvedené ženy jsou časem se svým stavem docela spokojeny.

²⁰ Šmolka, P., Mach J., Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa, Praha: Portál, 2008, s. 40, ISBN 978-80-7367-448-9

Ačkoli se opakovaná manželství o něco častěji rozvádějí než první, manželé je vesměs označují za úspěšnější, než byl jejich první sňatek. Platí to zejména pro spokojenost se sexem a pro vztahy v páru, vztahy rodičů a dětí v opakovaném manželství jsou problematičtější.

Výzkum ukázal, že děti všeobecně lépe prosperují v opakovaném manželství, než když žijí po rozvodu v manželství neúplném. Platí to plně ale jenom pro dívky, chlapci v pubertě se na opakované manželství své matky adaptují obtížněji. Ukazuje se ovšem, že „opakované manželství“ je široký, vnitřně heterogenní pojem. Může být opakovaným manželstvím pro jednoho z partnerů anebo pro oba: pro jednoho (anebo pro oba) může být i opakovaně opakovaným. Může založit domácnost dvou bezdětných lidí. Jeden z partnerů (anebo oba) ovšem mohou mít dítě z předchozího manželství, které s nimi ale nežije. Anebo s nimi žijí děti z předchozího manželství – jednoho z nich, anebo obou.

Nově vytvořený pár může mít i vlastní děti, a nová rodina se může skládat z dětí jen z tohoto anebo z obou manželství obou anebo jednoho z partnerů. Záleží tu ale i na tom, jestli jsou to děti muže anebo děti ženy, a zda jsou to děvčata anebo chlapci, a samozřejmě také na jejich stáří, děti z předchozího manželství mohou být i starší než jejich nová nevlastní matka. Dítě v opakovaném manželství může mít a často má: dva biologické rodiče, dva nevlastní rodiče, pokrevní sourozence, nevlastní sourozence, napůl nevlastní sourozence, i osm prarodičů a několik sad vzdálenějších příbuzných. Dá se snadno pochopit, že vrhnout světlo na všechny tyto možné kombinace a identifikovat jejich rozdíly sociologie rodiny ještě nezvládla.²¹

Co můžeme doporučit novému matčinu partnerovi, pokud vskutku chce do její rodiny dobře vstoupit a ve vztahu k dětem převzít úlohu „nevlastního otce“? Co by měl dělat, čeho se vyvarovat, na co dávat pozor? Nejprve bychom měli vyjádřit sympatie a dodat trochu odvahy. Není to totiž nijak lehké.

²¹ Možný, I., Rodina a společnost, Praha: Slon, 2006, s. 224-225, ISBN 80-86429-58-X

Nejspolehlivější základ všech nově budovaných vztahů je otázka pravdy. Je to jakýsi „kámen uhelný“ každé takové nové stavby. V našem případě je ovšem spíše věcí matky, která svého nového partnera do rodiny uvádí, aby děti taktně, leč pravdivě informovala o tom, co se děje nyní a co se chystá do blízké budoucnosti. Nicméně partner sám k tomu může svými pravdivými slovy, stejně jako pravdivými postoji a pravdivým chováním významně přispět. A tak tedy pokud jen možno – nic nepředstírat! Děti nepodvádět, neklamat!

Chceme-li, aby nás děti přijaly, je dobře dopřát jim dost času. Mnohdy je ho třeba víc, než se dospělým zdá pravděpodobné. Nejde o záležitost rozumovou, nýbrž citovou. Mohou sice vzniknout sympatie či antipatie „na první pohled“, ale to zpravidla nebývá jejich definitivní podoba. Ta se teprve postupně utváří, nebo i přetváří při opakovaných setkáních a určité formě soužití.

Nový partner by se rozhodně neměl dětem vnucovat. Neměl by je ani „uplácet“. Neměl by se snažit vetřít nebo vlichotit do jejich přízně. Ostatně, je to jen jiné vydání nepravdy a podvodu – a to se nevyplácí. Neměl by ale také s přílišnou horlivostí napravovat, co bylo (podle jeho mínění nebo i z objektivního hlediska) v rodinném soužití nebo ve výchově dětí pochybeno. I nejlépe míněná snaha má mít svůj čas a svůj řád. Nový muž v rodině mívá někdy snahu, jistě záslužnou a chvályhodnou, hned něco významného udělat, opravit, spravit, vybudovat, děti doučovat, zavádět pomocná a nápravná opatření v jejich výchově, působit „osvětově“. Stane se pak, že děti se cítí jeho přítomností omezeny ve své samostatnosti a „svobodě“, takže vzniká nebezpečí, že svůj tísnivý pocit budou přenášet do vztahu k jeho původnímu, jímž je tento předčasný „spasitel“ rodiny.

Nový partner by se neměl nijak zvlášť snažit nahradit hned dětem jejich vlastního otce. Je velmi obtížné vymazat citový vztah k někomu, s kým děti prožily určitý úsek života. Šetrný postoj nového příchozího k těmto dětským citům a vůbec k osobě toho, jehož místo v rodině do jisté míry přebírá, pozitivnímu přijetí nebrání, nýbrž daleko spíše je navozuje.²²

²² Matějček, Z., Dytrych, Z., Nevlastní rodiče a nevlastní děti, Praha: Grada, 1999, s. 91, ISBN 80-7169-897-0

Většina lidí chce po rozvodu znovu najít důvěrný vztah. Mají k tomu mnoho důvodů. Ne všechny bývají dobrými základy pro vztah (např. rychle nahradit ztrátu, vyhnout se bolesti truchlení, vyhnout se samotě, najít jisté partnerství, které už neztratím....). Tyto motivy obvykle vedou k opakovaným selháváním ve vztazích či k vytváření vztahů nerovných a závislých, kde je mnoho problémů.

V situaci, kdy rána po předchozím vztahu ještě není zahojená, se její bolest v blízkosti nové partnerky oživuje. Může vést k mnoha nedorozuměním. Na druhou stranu nový vztah může také pomoci s hojením rány na duši. Po zahojení rány se však city vůči nové partnerce mohou výrazně proměnit. Může se ukázat, že to, co nás k sobě poutá, není dostatečně dobrým základem pro dlouhodobý vztah.

V období hojení jsme prostě rizikovými partnery. Je dobré to vědět. Potřebujeme „dobu hájení“. Pokud vstupujeme do vztahu s nezahojenou ránou, neměli bychom do budoucna nic slibovat ani vytvářet závazky. Když vstupuji do vztahu hladový a zoufalý, mohu zahrnout partnerku vřelostí, uznáním, láskyplnými slovy. Když se rána zahojí, mohu začít situaci vidět a cítit jinak. Touhy, které mě k partnerce přitahovaly, vymizí. Partnerka se cítí zrazená, pokud očekávala trvalý vztah. Takové zklamání hodně bolí. No a to zase vyvolává ve mně pocity viny. Pokud mi partnerka poskytla v bolesti oporu, mohu se cítit zavázán. A takový pocit závazku obvykle brání cítit lásku, brání svobodnému rozhodnutí, zda ve vztahu zůstat, či ne. Dluh se stane koulí na noze, vězením....

Je přirozené a obvyklé, že si exmanželé najdou časem nové partnery. A je to v pořádku. Pokud mají děti, bude se jejich nové partnerství dotýkat také jich. Nový vztah a nový partner budou mít vliv na ně a děti budou mít vliv na nového partnera i nový partnerský vztah svého rodiče. Nový partner bude vůči dětem fungovat jako jejich nevlastní rodič.

Když jsme teprve v počátcích nového vztahu, není potřeba pospíchat s představením nového partnera dítěti. Není nutné dítě dlouze seznamovat s první náhodnou známostí po rozvodu. V takové situaci stačí jen dítěti dávat nenásilně najevo, že přišel čas, kdy se jeho rodič chystá rozvíjet častější společenské kontakty. Stačí mu např. říci: „Toto je můj přítel Dan a dnes večer s ním jdu na procházku“.

Když se z nové známosti vyvine vážnější vztah, mělo by se s ní dítě postupně blíže poznávat, např. se příležitostně zapojovat do některých společných aktivit. Je vhodné postupovat citlivě. Vnucování nového partnera se může obrátit proti němu i proti rodiči. Dítě i nový partner potřebují čas, aby si na sebe vzájemně zvykli. Dítě si potřebuje vytvořit vůči novému partnerovi svého rodiče vlastní postoj.

Pokud nemá rodič dítě ve své péči a má s ním jen omezenou dobu styku, je výhodné rozdělit čas setkání s dítětem na čas strávený jenom s ním a čas společný s dítětem i novým partnerem. Dítě může těžko nést, když se o celý drahocenný čas s rodičem musí dělit s někým cizím. Může mít dojem, že o ně rodič nestojí a že je nový partner sokem.

Druhý rodič dítěti velmi pomůže, pokud nového partnera v životě svého exmanžela/ky respektujete. Je to samozřejmě snazší v situaci, kdy on sám má nového partnera také. Pokud nemá, bude ho pravděpodobně mít v budoucnu. Pak bude také potřebovat respekt svého expartnera. Pro dítě už bude snazší přijmout druhého nevlastního rodiče, když zjistilo, že noví partneři jsou OK a neohrožují ani vztah rodičů, ani vztah rodičů s dítětem.

Je výhodné, pokud se rodiče rámcově domlouvají na postupu seznámení s novým partnerem. Druhý rodič se může cítit také více respektovaný a méně ohrožený představou, že by ztratil své dítě a na jeho místo nastoupil otčím či macecha.

Seznamování s novým partnerem není vhodné hned po rozvodu. Nový partner může být silněji spojován s důvodem rozpadu rodiny, což mu na popularitě u dítěte nepřidá a do rány opuštěného druhého rodiče to sype sůl. To platí i pro situace, kdy se rodič odstěhuje po rozvodu rovnou k nové partnerce. Všichni potřebují nějaký čas na ustálení nové situace. S představením nového partnera je vhodné po rozvodu počkat cca 4-6 měsíců, podle věku dítěte a konkrétní situace v rodině.

Někdy může být pro druhého rodiče obtížné přijmout fakt, že má expartner nový vztah. Problémy mohou nastat obzvláště tehdy, pokud se nový partner objevil již za doby manželství či krátce po rozvodu. Druhý rodič si obvykle neuvědomí, že pokud svoji bolest, hořkost a obavy dává najevo před dítětem, je to pro ně velká zátěž. Dítě má oba rodiče rádo a je pro ně těžké, když jeden z rodičů trpí a o druhém slyší ošklivé věci. Může mít pocity

viny a zrady, že za rodičem, který má nového partnera, chodí a s novým partnerem se baví. To mu komplikuje vztah s oběma rodiči i s novým partnerem.²³

Rodinná situace se výrazně změní a promění, pokud spolu noví partneři začnou bydlet. Vytváří se nová rodina, nová rovnováha. Nové soužití přináší velké změny. Všichni se učí přejít od, „já a moje dítě“, „ty a tvoje dítě“, „já a můj rodič“, k „my rodiče (vlastní i nevlastní a naše děti“. Je důležité, aby moc a odpovědnost, kterou mají mít dospělí – rodiče, nesli oni, ne dítě.

2.7 Výchovné problémy u dětí rozvedených rodičů

Rozpad manželství, kde je dítě či jsou děti, chápeme jako situaci zátěžovou a frustrující, pokud jde o děti, je ohrožována zejména potřeba bezpečí a jistoty. Dokonce je rozvod považován psychology za druhou nejtěžší životní situaci hned po úmrtí blízké osoby. Vyrovnání se s touto zátěží vyžaduje svůj čas, prostor a porozumění. Všichni nepřímou zúčastnění se v rozvodovém a po rozvodovém období musí vyrovnat se selháním a s významnou životní ztrátou. Důsledky této náročné situace a relativně dlouhodobého procesu mohou být pro „rozvodové děti“ jak úlevové, tak velmi citově náročné.

Rozvod jako úlevu chápeme v případě, kdy dítě je týráno psychicky i fyzicky. Opakem této situace je, kdy rodič je „kamarád“ a rozvodem ztrácí dítě cenného přítele. V tomto případě může dítě začít protestovat a může začít zlobit, chovat se provokativně, neučit se, ačkoliv má dobré nadání, krást, může se u něj objevit neurotické projevy – únik do nemoci atd. Repertoár takovýchto krycích či zástupných obtíží dítěte může být velmi bohatý a pestrý.

Dítě je na rodičích závislé. Pokud se ocitne v bitevním poli mezi nimi, je ohrožené. není chráněno před partnerským konfliktem, nejsou dostatečně zajištěny jeho potřeby. Pokud nemá kontakt s jedním z rodičů, může jeho nepřítomnost prožívat jako opuštění a znejistění. To přirozeně vede k posílení vztahu s rodičem, se kterým žije, který mu v jeho očích „zůstal“. Dítě se ocitá v situace vnějšího konfliktu mezi rodiči a vnitřního konfliktu se sebou a svými potřebami: „Když je tatínek zlý a špatný, znamená to, že také já jsem zlý a špatný, když jsem jeho syn? Měl bych se snažit všechno, co je mu podobné,

²³ Poupětová, Š., Netrapte se po rozvodu, Praha: Grada, 2009, s. 167-169, ISBN 978-80-247-2046-3

ze sebe dostat? Když se mi po tatínkovi stýská a řeknu to mamince, zuří. Znamená to, že jsem špatný, když se mi stýská? Nemohu mamince ubližovat ještě já, tak raději nechci všechno to, co jsem měl s tatínkem rád“.

Dlouhodobě prožívání vnějšího a vnitřního konfliktu je pro dítě neúnosné a nebezpečné. Potřebuje „nějak přežít“. A pokud nemá dostatek ochrany před konfliktem od rodičů, rozhodne se „vyřešit“ situaci krokem, kterého je schopno samo, ale obvykle za něj hodně zaplatí na svém zdraví.

Dítě se může v pudu sebezáchovy ztotožnit s názory, postoji či pocity rodiče, se kterým žije. Vše, co s druhým rodičem souvisí, začne pokřiveně vnímat jako „špatné, škodlivé, nepravdivé, nebezpečné, jedovaté“ a začne se tomu vyhýbat nebo rodiče odmítat. Takové přizpůsobení mu umožní zdánlivě vyřešit konflikt, ale deformace vztahu dítěte k oběma rodičům se odrazí v jeho pohledu na svět i na sebe samého. Musí potlačit citové potřeby vůči „odcizenému“ rodiči a také část sebe – své identity.

V průběhu rozvodu či po rozvodu (někdy i s mnohaletým odstupem) se mohou naše děti dostat do problémů. Mohou si přechodně zhoršit školní výsledky, objevit se problémy v chování doma či ve škole. Mohou se objevit silné emoce nebo psychické a vztahové problémy. Někdy se potíže objeví několik měsíců po rozvodu, kdy už je situace stabilizovaná a dítě má více prostoru pro prožívání. I mnoho let po rozvodu mohou problémy dospělých dětí „zahrát rodičům na strunu pocitů viny“. I zde se často zaměňuje viny, odpovědnost, ale také zástupné pocity. Vina je namístě, pokud dochází k vědomému týrání či zanedbávání dítěte (ať už se záměrem ublížit, nebo když vím, jaké nebezpečné dopady má moje chování).

V poradenské praxi se však setkáváme především s lidmi, kteří se cítí příliš odpovědní, nebo s těmi, kteří netušili, že své děti mohou tím, co dělají, zatížit, ohrozit či zranit. A tam pocity viny nepomohou a není potřeba je mít. Je namístě odpovědnost, nikoli pocity viny. Je třeba si všimnout, co děti ohrožuje, zraňuje, udělat potřebné změny a děti ochránit. Pokud se mi to nedaří, může mi (nebo nám rodičům) s tím pomoci odborník. Problémy dětí také vůbec nemusí souviset s rozvodem rodičů. Děti občas mají problémy, které by měly, i kdyby se jejich rodiče nerozvedli. Pocity viny pak nepomohou ani rodičům, ani dětem. Dítěti nepomůže problém vyřešit to, když se z něj jeho rodič obviňuje, ani to, když z něj obviňuje druhého rodiče.

Rozvod je pro děti situace náročná. Podporu a ochranu rodičů potřebují více než v klidných životních obdobích. Někdy však v těžkém období všechny jejich potřeby naplnit nejde. Pokud rodiče zatíženi rozvodovými starostmi nemohli dát dítěti něco, co bylo potřeba, tak to mohou udělat i se zpožděním. Rodiče mohou mluvit s dítětem o jeho problémech, a pokud potřebuje, přiměřeně mu pomoci s jejich řešením. Je důležité zjistit, co dítě skutečně potřebuje. Někdy dítě svými problémy jen volá po zájmu rodičů. Potřebuje ujištění, že ho rodiče vidí a že je pro ně stále důležité, přestože oni řeší své rozvodové problémy.

Někdy pomůže, že si s ním rodič více hraje či vyrazí na výlet. Dítě také může potřebovat informace o tom, jak bude po rozvodu dál žít, co ho čeká, jindy zase více ujištění, že ho mají oba rodiče rádi a že může mít dál rádo oba. Může potřebovat i ujištění, že se nemusí o rodiče starat, když je rozvod bolí, že to zvládnou sami.

Pokud jsou rodiče ve válce, problémy dětí se dají dobře zneužít. Každý problém dítěte může být nábojem do zbraně druhého rodiče, který zpochybňuje výchovu toho prvního. Bohužel tato zbraň nemíří jen na druhého rodiče, ale často také na dítě.

Dítě může zvolit i jiné druhy úniku z rodičovského konfliktu. Mladší děti, které jsou více závislé na rodičovské péči, nemají mnoho možností. Mohou uniknout do samoty a uzavřít se do svého světa. Pak mají nedostatek zkušeností se vztahy, které jim v období dospívání a dospělosti chybí pro navazování kontaktů a vytváření vztahů nových. Pokud už je dítě starší, může utéci ke sportu, hudbě, partě, ale také k drogám a různým druhům nepřizpůsobivého chování. Může se také předčasně vrhnout do partnerského vztahu, který bývá obvykle velmi problematický díky nezralosti a závislosti. Nejdražším druhem úniku může být sebevražda dítěte. Naštěstí je toto extrémní řešení výjimečné.²⁴

Jeden typický příklad z praxe

Osmiletý chlapec, na začátku třetí třídy, doma velice „zlobí“. „Chová se, jako by byl v pubertě“, říká matka. Je náladový a podrážděný. Zahájil jakousi pasivní rezistenci vůči příkazům matky a otce, ale odmítá i to, co by bylo v jeho prospěch. Svým způsobem „si koleduje o pohlavek“. „Ano, trestů je teď hodně“, dodává matka. „I kvůli škole!“. V té totiž vidí matka hlavní zdroj problémů. Chlapci učení nejde tak dobře jako ve druhém ročníku, neumí se patřičně soustředit, učit se nechce – ale také paní učitelka není „příjemná“,

²⁴ Poupětová, Š., Netrapte se po rozvodu, Praha: Grada, 2009, s. 160, ISBN 978-80-247-2046-3

chlapec se jí dost bojí a zdá se, že si na něj „zasedla“. Při anamnéze, kdy se ptáme na různé hereditární spojitosti, matka sděluje, že její nynější manžel není vlastním otcem dítěte, ale chlapce adoptoval v jeho dvou letech. Matka se s vlastním otcem dítěte rozvedla, když chlapci bylo osm měsíců. Otec o něj dál zájem neměl, znovu se oženil a rád souhlasil s jeho adoptací novým matčíným manželem. Ten se do rodiny přistěhoval, když chlapci bylo něco přes rok. „Chlapec si z té doby samozřejmě nic nepamatuje,“ soudí matka a prosí, „jen aby se to snad náhodou neprozradilo, protože tohoto otce má za vlastního od samého počátku“.

Jako jeden z prvních úkolů při vyšetření dostal chlapec nakreslit svou rodinu. Instrukce zní: Nakresli obrázek, který by vyjadřoval život celé vaší rodiny! „Ale, jak to mám udělat, když můj tatínek je nevlastní?“ jsou jeho první slova. Ukázalo se, že mu to „prozradil“ jeho bratranec o dva roky starší a že si dal záležet, aby celou záležitost patřičně zdramatizoval. Časově se toto prozrazení shodovalo s počátkem chlapcových nápadností v chování. Matka byla překvapena a dotčena, že se jí dítě nesvěřilo. Problém však pochopila. Chlapci pak stačilo klidné vysvětlení dávné historie a jeho obtíže jako kouzelným proutkem zmizely.

Všechny případy nebývají ovšem takto jednoduché. Někdy za zjevnými nápadnostmi či poruchami v chování dítěte pravou příčinu spíše jen tušíme a dopracovat se jejího rozluštění si mnoho nezadá s detektivními příběhy z televizní obrazovky.²⁵

Rozvod rodičů má vliv na děti v každém věku. Děti citlivě vnímají celkovou situaci, atmosféru, hádky, maminčin pláč, odchod druhého rodiče. Dítě se v tomto okamžiku stává jakýmsi rušivým elementem až překážkou. Rodiče jsou zainteresováni svými problémy natolik, že zapomínají na děti, jejich potřeby, touhy. Dítě v tomto momentu neví, kde má hledat oporu, pomoc a útěchu. Mnohdy ji nalézá u dětí, kteří takovouto situaci již prožili nebo ji nachází v partě kamarádů, kde nalézají pocit a později jistotu, že právě v partě našel to co hledal – oporu a porozumění. Od tohoto momentu se stává dítě členem skupiny, kdy postačí velmi málo a zaplete se do problému ostatních, mnohdy už zkušených dětí. Poměrně rozšířená forma chování mnohých part jsou zpočátku drobné krádeže, které vyústí v přepadávání lidí, vandalismem, násilnostem na sportovních utkáních, odcizováním aut.....

²⁵ Matějček, Z., Dytrych, Z., Nevlastní rodiče a nevlastní děti, Praha: Grada, 1999, s. 82-83, ISBN 80-7169-897-0

Mnohdy dítě, kterému se nedostává lásky a porozumění, cítí se zbytečně se ocitá v situaci, kdy závidí svému okolí rodinu a má potřebu doslova se vyběít na někom ze svého okolí, potřebuje mít nad někým převahu. V této chvíli se stává agresorem a vybírá si svoji oběť, oběť šikany. Šikanování je vlastně způsob chování, které umožňuje většinou v bezprostřední komunikaci, fyzickým i psychickým týráním druhých získat si nad nimi převahu, moc, výhody. Dítě si vlastně snaží kompenzovat pocit ublížení, smutku, beznaděje a touží, aby ten druhý taky tak trpěl.

Já osobně jsem se setkala se šikanou u svojí dcery. V tomto případě šlo spíše o „fajterství“, něco si dokázat. Spolužák mojí dceři vytvořil erotické stránky, kdy fotografii stáhl z fotek, kdy byli celá třída na horách. Nejsmutnější na tom je, že tyto stránky jí vytvořil v hodině, kdy měli výuku počítačů a za přítomnosti vyučujícího. Když jsem šla řešit celou situaci s ředitelem školy, byla jsem nemile překvapena, jeho reakcí. Jeho neochota situaci řešit mě dost zaskočila. Bohužel i s takovými lidmi se setkáme, ovšem neměli by pracovat na místech, kde se empatie, vstřícnost a rychlé řešení ve prospěch věci očekávají.

2.8 Dílčí závěr

Nejvíce manželství se rozvádí ve třetím až pátém roce svého trvání. Příčiny rozvodů jsou předmětem výzkumů a řady studií. Z těchto výzkumů vyplývá, že nejčastějšími příčinami ukončení manželství je věk snoubenců vstupujících do manželství, dávání přednosti budování kariéry před rodinou, nevěra partnerů nebo některý z patologických jevů současnosti.

Bolestnější rozvod je v případě, že z manželství zůstávají děti, které nechápu situaci, ve které se nacházejí. Pro dítě každého věku není lehké zvyknout si na novou situaci a hlavně zvyknout si, že tatínek už nebydlí s ním a že ho dokonce nahradil jiný muž. Tato situace vyžaduje velmi citlivý přístup a empatii ze strany rodičů k dítěti. Nebezpečné pro dítě také je, pokud se cítí provinile za rozpad rodiny, či za svůj vztah s druhým rodičem a potřeby vůči němu. I sebemenší nepochopení může vést k odcizení dítěte a jeho snahy uniknout do jiného seskupení – party, kde se mnohdy setká s dětmi, které se nacházejí, stejně jako on, v podobné situaci a tuto situaci řeší stejně jako on.

Tyto zátěžové situace jsou složité pro dospělého člověka, a velmi složité pro dítě. Proto bychom se měli v těchto situacích „obrnit“ trpělivostí. Měli bychom si uvědomit, že jak nás bolí rozvod, tak dítě může tato situace bolet dvojnásob. Ztrácí totiž druhého rodiče, který představoval domov.

3. Náhled na problém rozvodovosti u vybraných sousedních států

Problém rozvodovosti netíží jen Českou republiku, ale je problémem celosvětovým. Jakoby lidé zapomínali, co je pro ně důležité. Již nyní zjišťujeme, že se nerodí dostatek dětí, které by byly zárukou, že až zestárneme, bude se o nás schopen někdo postarat.

Mladí lidé s obavami vstupují do manželství a jsou ovlivněni mnoha okolnostmi. Mladí lidé mají dnes spoustu příležitostí. V první řadě je to určitě výchova v rodině. Dnešní ukazatelé varují v počtu rozvedených rodičů. A co se stane s dítětem rozvádějících se rodičů? Na to je jednoduchá odpověď. Buď se stanou přítěží, protože rodiče mají sami se sebou starost, aby se vyrovnali se zátěžovou situací, jakou rozvod bezesporu je, nebo se upnou na dítě natolik, že se dítě raději co nejdříve odstěhuje pryč.

Domácnosti v celé Evropě se stávají menšími, co se týká velikosti, ale různorodější a komplikovanější ve svém složení a dynamice. Výzkumníci se domnívají, že rodina v budoucnosti se vyvine podle následujících scénářů – vymizení tradiční rodiny, ale na druhou stranu velká snaha o její zachování, vznik různých typů rodin

Rodiny se stávají zranitelnějšími a početnost neúplných rodin stále roste. Někteří výzkumníci v této souvislosti dokonce tvrdí, že neúplné rodiny vedené matkou se v budoucnosti stanou jakousi šablonou rodiny, anebo přinejmenším jednou z jejích nejfrekventovanějších typů. To by znamenalo, že svazek matka - dítě by se opět stal základní jednotkou společnosti.

Důležité je rozlišovat mezi rodinou s jedním rodičem a domácností s jedním rodičem. Otcové, kteří nežijí s matkou, mohou být nadále aktivními otci, a neustále se podílet na výchově dětí. Současné moderní pracovní podmínky jim rovnocenně umožňují trávit víc času s dětmi a užívat si roli vychovatelů.

3.1 Problém rozvodovosti u vybraných sousedních států

Pokud se budeme snažit porovnat rozvody ve státech EU, jsou Češi přeborníky v rozvodech. Více než v Česku se manželství rozpadala jen v Litvě. Sňatky naopak nejvíce uzavíraly páry na Kypru, v Dánsku a v Rumunsku. Vyplývá to ze srovnání evropského statistického úřadu Eurostat. Podle Eurostatu ve většině států sedmadvacítka rozvodovost ve sledovaném období deseti let od roku 1995 vzrostla. V průměru se v roce 2005 v současných státech EU rozvedla na tisíc obyvatel dvě manželství.

Slovensko se drží na evropském průměru.

Zatímco rozvodů v EU přibývalo, ubývalo v průměru svateb. V roce 2005 lidé v 27 nynějších unijních zemích uzavřeli zhruba o 200.000 sňatků méně než před deseti lety. Průměr sedmadvacítka činil 4,9 svatby na tisíc obyvatel. Za poslední roky podle Eurostatu ukazatel v průměru poklesl. O manželství nejvíce stály páry na Kypru. Na tisíc obyvatel připadalo v roce 2005 skoro osm sňatků. V Dánsku a Rumunsku to bylo téměř sedm. V Česku se uzavřelo pět sňatků na tisícovku lidí. Loni se ukazatel zvedl na 5,5. Svateb přibýlo významně i v Pobaltí.

Přístup lidí k manželství i jeho ukončení ovlivňuje mnoho okolností. Kromě hloubky vztahu roli hraje například i liberálnost výchovy, postavení církve ve společnosti či ekonomická a politická situace ve státě. Podle posledních průzkumu je příčina rozvodů také benevolentní společnost, která neodsuzuje páry za rozvod. Dříve společnost odsuzovala rozvody a považovala je za cosi „nenormálního“. V současné době společnost toto neřeší, považuje to za věc páru, která se rozhodla se rozejít. Některé páry se dokáží rozejít v klidu, jiní se jen stěží dokáží při rozvodu na sebe podívat, natož spolu mluvit. V níže uvedené tabulce je uveden počet rozvodů v letech 2000 – 2008.

Počet rozvodů na tisíc obyvatel v letech 2000 a 2008 ve vybraných zemích

Stát	Rozvody 2000	Rozvody 2008
Česko	2,9	3,1
Slovensko	1,7	2,1
Polsko	1,1	2,1
Rakousko	1,7	2,1

Z tabulky je zřejmé, že naše republika je suverénně na prvním místě.

Rozvodovost na Slovensku

V roce 2004 na Slovensku počet rozvedených manželství s nezletilými dětmi představoval 53,96%. Nejintenzivnější rozvodový věk mužů je mezi 30-34 roky života, u žen 25-29 roků. Roste rozvodová aktivita žen, až 65,5%. Nejvíce jsou ohroženy manželství od 2 do 5 roků trvání. Nejvyšší rozvodovost je u osob se základním a vysokoškolským vzděláním. V minulosti bylo více pravděpodobné, že rozpad rodiny zapříčinila smrt jednoho z rodičů. V současnosti se rodina s jedním rodičem nejčastěji formuje po rozvodu rodičů, přičemž většina z nich je vedená matkou. Ze všech rodin s jedním rodičem je na Slovensku až 122 965 domácností vedených matkou.

Aktuální trendy v rodině na Slovensku odráží sociální situaci v rodinách, které je ve všeobecnosti ovlivněná přetrvávajícím problémem, jako je např. dlouhodobá nepřítomnost jednoho z rodičů, ale i nevýrazným podílem otců na rodinném životě, nedostatečné řešení bytových otázek, minimální zájem o sebevzdělávání rodičů, vnitřními faktory jako je alkoholismus rodičů, malá citová propojenost mezi členy rodiny, krize rodičovské autority a vztahová labilita.

Současná slovenská rodina se nachází na polovině cesty mezi rodinou tradiční a rodinou moderní. Ocitla se v přechodné fázi mezi společnostmi, která uznávala jednu všeobecně platnou normu rodinného života a pluralitním modelem, v kterém byla různorodost norem legitimní, ba dokonce žádoucí. Taktéž reflektuje aktuální společensko - ekonomickou situaci a přechází na nový model reprodukčního obyvatelstva.

Problém rozvodovosti v Polské republice

Problém rozvodovosti řeší i v nábožensky založených státech jako je Polsko. Nejčastěji uváděnou příčinou rozvodů je migrace obyvatel za prací do Evropy. Tak jako i jiné země, tak i Polsko se potýká s problémem zaměstnanosti a výše mzdy za práci. Časté odluky od rodiny jsou příčinou hledání si porozumění a podpory v náruči jiného partnera, zlepšení podmínek jiné zemi, nechut' vrácení se nazpět a tím i neochotu vrátit se zpět do horších podmínek.

Za sledované desetiletí se ukazatel rozvodovosti bezmála zdvojnásobil. Důvodem vzrůstu rozvodů v Polské republice je migrace obyvatel za zaměstnáním. Míra rozvodovosti v Polsku, tradiční katolické zemi, stoupla v posledních sedmi letech. V roce 2007 statistici

zaznamenali ve zhruba čtyřicetimilionovém Polsku 80 tisíc rozvodů (v desetimilionovém Česku se ročně rozvede asi 35 tisíc manželství). Řada odborníků očekává, že trend se v nejbližší době nezastaví.

Deník Daily Telegraph upozorňuje, že nyní se kvůli recesi řada Poláků vrací z Británie domů a jejich manželství možná čekají v době ekonomické krize další těžkosti. „Lidé vracející se domů, si musejí uvědomit, že jejich životní standardy půjdou dolů“, říká psycholožka pracující v polské komunitě v Británii. „Když se někdo vrací s přehnanými očekáváním, může být zklamán, což vede ke stresu a frustraci. A to může způsobit problémy v manželství“.²⁶

Rozvodovost v Rakousku

V Rakousku v posledních letech výrazně stoupá rozvodovost. Jestliže ještě v roce 1990 skončilo rozvodem 32,8 procenta manželství, v loňském roce to již bylo prakticky každé druhé – 48,9 procenta. Proti předchozímu roku 2005 je to zvýšení o dalších 4,5 procenta. Vyplývá to z nejnovějších údajů rakouského statistického úřadu Statistik Austria.

V hlavním městě Vídni jsou pak rozvedena dokonce dvě manželství ze tří (65,8 procenta). Naopak relativně nejnižší zůstává rozvodovost v Tyrolsku a Horních Rakousích, kde se podíl rozvodů drží pod 40 procenty.²⁷

²⁶ <http://aktualne.centrum.cz>

²⁷ <http://www.denik.cz>

3.2 Rodina v budoucnosti v EU

Domácnosti v celé Evropě se stávají menšími, co se týká velikosti, ale různorodější a komplikovanější ve svém složení a dynamice. Výzkumníci se domnívají, že rodina budoucnosti se vyvine podle následujících scénářů:

Vymizení tradiční formy rodiny

Současné trendy v demografických indikátorech rodiny jen potvrzují, že tradiční rodina je na ústupu: plodnost a porodnost klesá, naproti tomu alternativní formy rodiny stoupají, dochází k většímu rozpadu svazků a zvyšuje se podíl nemanželského spoluzití, jako i domácností s jedním členem. Ale je tomu skutečně tak? Výrazný pokles v míře plodnosti může vypovídat o ztrátě zájmu o určitý typ legálně ustanoveného partnerství a nemusí být předzvěstí vymizení rodiny. Nižší sklon k uzavírání manželství, anebo jeho oddálení je často nahrazeno jinými formami partnerství, jako jsou kohabitace anebo partnerství, v kterých žijí lidé odděleně. I vyšší stupeň rozvodovosti odráží spíše rozdílnost v očekávání mužů a žen, než odmítání trvalého vztahu. Za pravdu nám dávají výsledky více výzkumů, kde rozvedení lidé uvádějí, že by chtěli a znovu vytváří nové a trvalé vztahy. Porodnost se stabilizuje, i přes nízkou úroveň, ale sezdané i nesezdané páry vyjadřují touhu po dětech a často si přejí více dětí, než ve skutečnosti mají nebo chtějí.

Znovuobnovení tradiční rodiny

Co je to tradiční rodina? Je to tradiční biologická rodina, která existuje za předpokladu vysoké úmrtnosti a vysoké porodnosti a vytváří vysoký počet rodin s jedním rodičem a nevlastních rodin v důsledku smrti partnera? Je to tradiční ekonomická rodina s otcem jako živitelem rodiny a matkou jako ženou v domácnosti? Anebo je to jednoduše tradiční ideologická rodina, od které se očekává, že sexualita, plodnost a reprodukce jsou spojené nádoby? Je to model rodiny, který vylučuje antikoncepci, předmanželský sex, nemanželské spoluzití a který začíná heterosexuálním manželstvím a produkuje děti po dobu celoživotní monogamie? Je složité si představit opětovný výskyt všeobecně vysoké mortality jen pro potřeby kompenzace vysoké fertility. I když tradiční ekonomický model s jasně rozdílnými rodovými úlohami a rolami má ještě svoje místo v určitých sociálních skupinách, objevují se aspirace u mladé generace žen zaujmout svoje stabilní místo v pracovní oblasti, vydělávat peníze a rozvíjet svoji kariéru. Pro dnešní, moderní rodinu s její biologickým, ekonomickým a kulturním zázemím už není její návrat do její tradiční podoby možný.

Přetrvávání přibývajících různých nových forem rodin

Různé variace rodin a domácností, které se objevují v současnosti, nejsou tak celkem novým fenoménem. Už v předviktoriánské společnosti byli určité typy rodin a domácností – rodiny s jedním rodičem, rodiny s nevlastními rodiči, domácnosti s jedním členem – úplně běžné, možná ještě obvyklejší jako dnes, ale jejich příčiny převládají – vysoký stupeň úmrtnosti, ekonomické omezení, ideologické překážky – spočívali v různých odlišnostech. Modernizace bezpochyby vedla k evoluci od jednotného ideálu k tolerantní akceptaci více rodinných forem, což je výsledkem individuální volby. Tato volba je podporovaná systémem sociálního zabezpečení a principy rovnosti a svobody.

Rodiny se stávají zranitelnějšími a početnost neúplných rodin stále roste. Někteří výzkumníci v této souvislosti dokonce tvrdí, že neúplné rodiny vedené matkou se v budoucnosti stanou jakousi šablonou rodiny anebo přinejmenším jednou z jejích nejfrekventovanějších typů. To by znamenalo, že svazek matka - dítě by se opět stal základní jednotkou společnosti. Důležité je však rozlišovat mezi rodinou s jedním rodičem a domácností s jedním rodičem. Otcové, kteří nežijí s matkou, mohou být nadále aktivními otci, a neustále se podílejí na výchově dětí. Současné moderní pracovní podmínky jim rovnocenně umožňují trávit víc času s dětmi a užívat si roli vychovatelů.

3.3 Dílčí závěr

I napříč oslabení nebo dokonce vymizení tradičních sociálních a ekonomických funkcí rodiny, je nepopiratelné, že rodina bude nadále pokračovat v naplnění jejích základních rolí, jakými jsou primární touha po trvalém, intimním partnerském vztahu a primární socializací dětí, které nedokáže nahradit žádný systém nebo instituce se širokou sociální strukturou. A z toho vyplývá, že majoritní část populace bude nadále považovat rodinu za nejdůležitější jednotku ve společnosti pro její fyzickou starostlivost a emocionální jistotu. Důležitost rodiny je třeba zdůrazňovat stále častěji, hlavně v dnešní, hektické době.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Šetření příčin rozvodů a jejich důsledků

Všichni se určitě shodneme, že rodina je pro člověka velmi důležitá. Každý z nás si pod tímto slovem představí něco jiného. U mě je to přístav, kde jako loď zakotvím a po celodenních peripetiích si utřídím myšlenky a odpočinu. Člověk, který už tento přístav nemá, se cítí jako ztroskotaná loď, která ztratila kapitána i směr. Je na své životní cestě sama.

V mnoha případech je rozvod bolestivá záležitost. Na internetu nebo v odborných literaturách můžete najít návod na bezbolestný rozvod. Podle mého názoru je to vždy bolestivá záležitost, ať už rozhodnutí, že se rozvedeme, nebo samotný akt rozvodu. Bolestná zkušenost ale přinese i své plody porozumění, posílení, vnitřní svobody, které nám pomohou v dalším životě ke zvládnutí dalších složitých situací a „kotrmelců“. Ti, kdo mají trochu odvahy, a neví si sami se sebou rady, vyhledají pomoc odborníka.

4.1 Řízené rozhovory s psychologem a klienty

Řízený rozhovor s odborníkem z poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

Při přípravě rozhovorů jsem oslovila pro lepší orientaci odbornou pomoc v místě mého bydliště. Navštívila jsem Poradnu pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, kterou vede PhDr. Trávníček. PhDr. Trávníček souhlasil s rozhovorem. Otázky jemu kladené byly zaměřeny na objasnění náplně jeho práce, na klienty, kteří navštěvují jeho poradnu, příčiny a možné dopady rozvodu.

Můžete říci, co obnáší Vaše práce?

Moje práce obnáší práci s klienty před rozvodem, po rozvodu, působím jako soudní znalec při posuzování osobnostních charakteristik při svěřování dětí do péče. Zabývám se také výchovnými problémy u dětí.

Mohl byste procentuálně vyjádřit poměr mužů a žen navštěvujících poradnu?

Většinou jsou to ženy, která za mnou přichází. Můžeme říci, že poměr je 80 % ženy a 20 % muži.

Proč si myslíte, že jsou to právě ženy, které převyšují v návštěvě odborníka.

Je to dáno tím, že ženy jsou otevřenější, zranitelnější. Hlavně mě navštěvují klienti, kteří chtějí vztah ještě zachránit.

Pokud bychom se zaměřili na problémy, se kterými se na Vás, jako na odborníka obrací, jakého rázu jsou tyto problémy.

Je to nespokojenost ve vztahu. Ve většině případů jsou to nevěry manželů. Po roce 1989 se otevřely nové možnosti podnikání, cestování a lidé měli možnost se opět „nadechnout“. Za všechny uvedu případ klientky, kterou manžel podvádí, je úspěšný podnikatel, má peníze, ale zapomněl, že má doma manželku.

Vy působíte i jako soudní znalec, při svěřování dětí do péče rodičům. Já jsem vždy měla za to, že rozvod v „klidu“ je vzácností, nebo se mýlím?

Každý případ je velmi individuální. Ale ano, mohu říci, že ve většině případů jsou mezi manžely rozpory. Nesmíme se tomu divit, je to bolestivá záležitost a chce to opravdu čas a hlavně trpělivost.

Z psychologického hlediska a v zájmu dítěte jakou péči doporučujete, svěřením do péče jednoho rodiče nebo upřednostňujete střídavou výchovu?

Snad od počátku rozvodů jsou děti svěřovány do péče matky. Jsou vyjmenována různá hlediska, proč právě matky – kojení, kontakt dítě-matka ještě před porodem atd. Jen ve výjimečných případech jsou svěřovány děti otci, to už musí být dost závažný důvod – např. matka alkoholička. V poslední době se mi osvědčila střídavá výchova – podmínkou je zde, že dítě, které je školou povinné, nesmí změnit v důsledku střídavé výchovy školu.

Jsou ale i odborníci, kteří střídavou výchovu nedoporučují. Jako důvod uvádějí, že dítě vlivem stěhování přestává vnímat, kde je vlastně jeho domov.

S citlivým přístupem a s vysvětlením dítěti to naopak dítě vnímá jako výhodu. Samozřejmě musí být psychicky připraveni hlavně rodiče. Ti, kteří čas, kdy je dítě u nich, stráví naváděním proti druhému rodiči a uplácením dítěte, nejsou k tomuto kroku připraveni a dítě, v tom případě, taky nebude v pohodě. Jsou to opět individuální případy, ale to, že dítě neví, kde je jeho domov tak nevnímá. Spíše naopak. Děti jsou flexibilní, a když se s nimi jedná citlivě, pochopí vše lépe, mnohdy lepší než jejich rodiče.

Na začátku rozhovoru jste uvedl, že Vaše práce obnáší i pomoc s výchovnými problémy u dětí. Můžete říci, že jsou to právě rozvody, které jsou toho příčinou?

To je jen jedna z mnoha příčin. Po roce 1989 se otevřely hranice a objevili se zde problémy, které jsme řešili jen zřídka anebo vůbec, jako je drogová závislost, gamblerství, úspěšní podnikatelé, neúspěšní podnikatelé, exekuce....

Když se zamyslíte, v jakém okamžiku Vás klient navštíví.

Je to okamžik, kdy sám už problém, který ho trápí, nezvládá, nemá se komu svěřit a potřebuje motivovat a najít chuť opět do života.

Děkuji za rozhovor a přeji co nejvíce vyřešených případů ve prospěch spokojeného klienta.

Řízené rozhovory s osobami před rozvodem (rozchodem) nebo po rozvodu

Rozhovory, které následují, jsem realizovala s osobami, které rozvod absolvovali nebo o rozvodu uvažují.

Jako metodu mého šetření jsem zvolila řízený rozhovor. Rozhovor byl veden mou osobou. Všechny osoby, které se zúčastnili rozhovoru tak učinili dobrovolně a vždy jsem jim vysvětlila důvod našeho setkání a zaručila jim anonymitu. Má snaha spočívala v tom, aby kladené otázky byly srozumitelné, přirozené a aby měl respondent pocit, že je rozhovor veden v duchu každodenní konverzace. Snažila jsem se o klidný věcný tón, který vzbuzuje klid, empatii a porozumění.

Na počátku rozhovoru jsem zvolila k dialogu běžné „zahřívací“ otázky (úvodní fáze rozhovoru). Úvodní fáze slouží k navázání kontaktu a vzájemné sympatii, odstranění obav z osobních dotazů, k rozvinutí prvních základů pro důvěru, k vzájemnému sladění komunikujících osob. Tato fáze je velmi důležitá pro získání základních údajů o klientovi. Postupně jsem přecházela k otázkám podle předem připravených bodů (jádro rozhovoru).

Otázky jsem pokládala jasně a srozumitelně. Snažila jsem o plynulost a jejich návaznost. Pokud bylo potřeba, tak jsem otázku zopakovala nebo jinak formulovala, doplnila atd.

Při interpretaci otázek jsem se snažila dodržet následující hlediska:

- *zda je otázka ve vztahu k problematice a ke sledovanému cíli,*
 - *zda je otázka jasná a jednoznačná,*
 - *zda je typ otázky vhodný,*
 - *zda otázka nevyžaduje vědomosti a informace, které klient nemůže mít,*
 - *zda nejde o sugestivní otázku.*
- Rozhovor probíhal na klidném místě, kde mě i klienta nikdo nevyrušoval. Přihlédla jsem také k faktu, že osoby, se kterými realizuji rozhovor, se nachází v zátěžové situaci. Hlavním cílem bylo zachytit emoční, psychický a sociální aspekt lidského jednání, který se vyskytuje v populaci. Cílem také bylo pochopit podstatu výzkumného problému.

V závěru rozhovoru proběhlo rozloučení a poděkování. Rozhovor byl ukončen tak, aby bylo možno na něj navázat.

Paní Monika 34 let, dvě děti, rozvedená 13 let

V kolika letech jste se vdávala.

Bylo mi 18 let, musela jsem, protože jsem byla gravidní.

Když si zavzpomínáte na Vaše manželství, kdy začaly první problémy a jaké.

Problémy začaly po narození prvního dítěte. Manžel byl spíš zahleděný sám do sebe a příchod dítěte ho velmi omezoval, hlavně po finanční stránce. Možná to přijde směšné, ale rád si kupoval kosmetiku a schovával si ji přede mnou, nerad uklízel, takže jsem byla taková pomocná síla v domácnosti.

Máte tedy pocit, že většina problémů, které byly příčinou rozpadu manželství bylo na straně manžela?

Jednoznačně. Já jsem se starala o domácnost, o děti a jeho jediná starost byla chodit do práce.

Po rozvodu jste umožňovala setkání s dětmi?

V té době jsem měla jedno dítě, druhé mám z druhého manželství. Já jsem, asi jako většina matek, měla pocit, že si setkání s dítětem nezaslouží, proto jsem byla proti. Pro mě bylo i výhodné, že bývalý manžel bydlel daleko, u Ústí nad Labem, takže i ta dálka byla příčinou, že ztratil zájem. Dcerka byla tehdy malá, bylo jí 2,5 roku, nic si z té doby nepamatuje.

Neuvažovala jste, v době ještě před rozvodem, že navštívíte odborníka, myslím tím manželskou poradnu?

Ne. Já jsem se rozváděla v roce 1996 a to ještě nebylo takovou samozřejmostí, že by se manželé chodili radit k odborníkovi, aspoň jsem měla takový pocit. A taky si nedovedu představit reakci mých rodičů, ti považují každou odbornou pomoc za bláznovství.

Jak jste dlouho rozvedená?

Je to už 13 let.

V době, kdy jste se rozváděla, jak probíhala komunikace mezi Vámi a manželem.

Dá se říci, že nijak. On bydlel daleko, když přijel, tak byl vulgární. Dokonce dostal pořádnou facku od mé matky, to ho nejspíš odradilo. Já jsem si přála, aby už nikdy nepříjel, nechtěla

jsem ho vidět, dýchat s ním stejný vzduch. A přání se mi splnilo. V té době jsem byla za to opravdu vděčná, že to vzdal.

Kdyby se objevil Váš bývalý manžel a chtěl nyní navázat kontakt s Vaší dcerou, souhlasila byste?

Víte, je to už dávno. Zlost vyprchala a má dcera má někdy takovou „puberťáckou“ náladu a sama se ptá, jestli bych nebyla proti, kdyby se s ním zkontaktovala. Teď už proti tomu nic nemám, nezakazuji jí to, jen ji připomínám, že celou tu dobu – těch 13 let, bývalý manžel věděl, kde jeho dcera bydlí, věděl a ví kolik jí je let a že je dost stará na to, aby řekla, co by chtěla. Taky ji upozorňuji na to, že pokud celých 13 let nejeví zájem, tak ať není z toho zklamaná, že třeba jí nebude chtít ani vidět. Zatím se s ním nekontaktovala.

Děkuji za rozhovor.

Analýza a interpretace získaných dat

Rozvod je pro obě strany velmi citlivá záležitost. Nesmíme v těchto momentech zapomínat na chvílky, hlavně ty příjemné, které rodiče spolu strávili.

Z rozhovoru paní Moniky je zřejmé, že zpočátku měla opravdu velkou zlost na svého manžela. Možná, že bylo dobře, že dcera byla ještě malá a tuhle situaci až tak moc citově neprožívala. Velmi mě zaujala odpověď na poslední otázku. Je zřejmé, že u paní Moniky čas opravdu pomohl, protože nyní už by jí nevadilo, že by se dcera stýkala s bývalým manželem a nijak by styku nebránila. Otázkou však zůstává, jestli po tolika letech už odcizení není tak velké, že by si otec s dcerou k sobě cestu už vůbec nenašli.

Pan Rudolf, 45 let, 11 let rozvedený

Můžete popsat Vaše manželství? Kdy jste se ženil a celkový průběh manželství.

Bylo velmi dramatické. Když si vzpomenu, tak už samotný vztah – ještě před svatbou byla jak jízda na horské dráze. Moje bývalá žena byla a myslím si, že stále ještě je hrozně náladová, vzteklá a všechno jí rozčiluje. Hlavně asi já. Ženil jsem se před 10 lety, po narození dcery jsme ještě spolu nějakou dobu byli, ale to bylo spíše jen kvůli dceři.

Máte tedy pocit, že většina problémů, které byly příčinou rozpadu Vašeho manželství bylo na straně manželky?

Já vlastně nevím. Z její nespokojenosti a věčných hádek mám spíš pocit, že jsem to byl já, kdo za rozvod může. Z mé strany to byla určitě tvrdohlavost, za tu mi nadávají i v práci, to uznávám, že když jsem si něco vzal do hlavy, tak mi to těžko rozmlouvala. Ale jinak si myslím, že jsem chlap pro rodinu, staral jsem se o malou a udělal bych pro ni cokoliv, a pro bývalou ženu taky. Možná to byla ta chyba.

Jaká byla situace po rozvodu, vídal jste se s dcerkou?

To co následovalo, vypadalo jako ze špatného filmu. Několikrát nás řešila i policie, stydím se za to... . Když jsem si přišel pro dceru, v době, který stanovil soud, buď byla nemocná (aspoň to tvrdila žena) nebo mi řekla, že mi ji prostě nedá. Potom začala hádka, obvykle na chodbě a to víte, lidi v činžáku jsou taky jen lidi, tak na nás zavolali policii. Stejně se nic nevyřešilo, je mi to líto.

Takže se s dcerou nevidáte? A co oddělení pro péči o dítě, ti Vám nepomohli?

To víte, že jsem tam byl. Sepsali to se mnou, řekli, že si pozvou matku, ale tohle všechno, ty peripetie a hádky kolem, to je jen pro silného a vytrvalého člověka. Po půl roce jsem to vzdal. Počkám, až dceři bude víc roků a potom ji zkusím navštívit nebo oslovit na ulici, ještě nevím, pořád to bolí... .

Vy ale bydlíte ve stejném městě jako Vaše dcera, to jste s ní ještě nesetkal?

Já jezdím s kamionem do zahraničí, takže jsem třeba celý týden pryč. Pokud mám volno, tak se snažím sportovat, vezmu kolo, jedu do přírody. Je to zvláštní, ale ještě jsem ji nepotkal. Už chodí do páté třídy, takže možná se odhodlám k tomu, že ji navštívím.

Neuvažoval jste, v době ještě před rozvodem, že navštívíte odborníka, myslím tím manželskou poradnu?

Ne. Připadal bych si divně, že někomu brečím na rameni.

Jak jste dlouho rozvedený?

Asi 11 let.

Děkuji za rozhovor.

Analýza a interpretace získaných dat

Odcizení nastane, když se blízcí lidé, kteří k sobě patří, k sobě začnou chovat, jako kdyby byli cizí. V tomto případě – pana Rudolfa je zřejmé, že k odcizení došlo a to k mnohaletému. Můžeme mluvit o onemocnění jejich vztahu. Pokud toto odcizení vzniká v souvislosti s rozvodem či rozchodem rodičů, ukazuje na komplikace v hojení rozvodové rány. Odcizení rodičů je drahé. Přináší další velké ztráty:

- ztrátu blízkosti (vřelosti, náklonnosti, sdílení každodennosti, podpory, pomoci, možnosti učení...)
- popření patření (patření mezi dítětem a rodičem je dáno vztahově i biologicky. Popření této reality je zapláceno vnitřním konfliktem, který působí napětí, někdy i problémy v oblasti duševního a tělesného zdraví. Dítě je odříznuté od části svých kořenů, což ho pro další život ovlivňuje podobně nepříznivě, jako když se živému stromu utne jeden z hlavních kořenů.
- ztráty energie, zdraví, peněz pro všechny zúčastněné²⁸

²⁸ Poupětová, Š., *Netrapte se po rozvodu*, Praha: Grada, 2009, s. 158, ISBN 978-80-247-2046-3

Paní Liba, 28 let, 1 dítě, před rozchodem

Jak dlouho žijete s partnerem.

My už se známe ze školy, ale žít jsme spolu začali od svých 19 let, takže 9 let.

Promiňte osobní otázku, ale proč jste neuzavřeli manželství?

To je taky jeden z důvodů, proč jsem navštívila poradnu. Dřív jsem se tím nezabývala, ale teď bych chtěla mít něco společného. Spravujeme domek a rekonstrukce je drahá a ten dům je psaný na přítele, takže ve mně něco pořád hlodá. Několikrát jsme se kvůli tomu i pohádali, ale mám pocit, že přítel o svatbě nechce vůbec slyšet. Už jsem mu říkala, že kdyby se mu něco stalo, tak bych chtěla, aby domek byl můj. Možná to zní hloupě, ale čím jsem starší, tak mám pocit, že se musím nějak zabezpečit.

Když byste zhodnotila váš vztah, jaký měl a ještě má průběh.

Problémy začaly po narození syna. Přítel měl ze syna radost, tak první půlrok, ale potom se začal čím dál míň zdržovat doma. Ne kvůli práci, ale kvůli různým věcem. Jednou potřebovali něco opravit jeho rodiče, potom zase kamarádi a já jsem zůstávala se synem hlavně přes víkendy sama. Když vymyslím nějaký výlet, tak souhlasí, ale potom mu do toho něco „vběhne“ a jedeme se synem sami.

Navštívila jste poradnu několikrát nebo jen jednou?

Dá se říct, že jsem tady byla asi 3x. Chtěla jsem i s přítelem, ale ten o tom nechce ani slyšet. Prý není blázen a problémy si máme vyřešit sami. Jen my dva.

Máte tedy pocit, že většina problémů, které jsou příčinou odcizení se od partnera je na straně partnera?

Ano, já se opravdu snažím, ale už mě dochází nápady a hlavně chuť něco řešit. Chci se zase těšit na volné dny a nepřemýšlet co zase bude doma. Takže poslední dobou okolo sebe chodíme a skoro nemluvíme. Našemu synovi je 8 a už se mě ptá, co se děje. Snažím se mu říct, že to bude zase dobré, ale sama to taky nevím.

Při představě, že byste od partnera odešla, nevadilo by Vám, kdyby si Váš partner bral na víkendy syna?

Můj přítel má svého syna rád, nepije a celkem si spolu i rozumí, i když není často doma. Je těžké na tuto otázku odpovědět. Nejsem v situaci, kdybych to mohla objektivně posoudit. Určitě by mně to vadilo, kdyby si našel přítelkyni, to bych nesnesla. A protože nikdo nechce zůstat sám, určitě by si někoho našel, takže by mi to vadilo.

Děkuji za rozhovor.

Analýza a interpretace získaných dat

O partnerský vztah je třeba pečovat. Pokud v uvedeném rozhovoru něco ve vztahu vadí, tak jak je to u paní Liby, že si ji přítel nevzal, měli bychom se snažit o tom s partnerem promluvit. Svěřit se mu, z čeho máme obavy, kam si představujeme, že vztah povede a případně vztah nasměrovat tam, kam bychom chtěli, aby směřoval.

Na mnoha místech jsou jedinou dostupnou psychologickou službou pro dospělé poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Spektrum jejich činností zahrnuje i pomoc lidem osamělým, rodinám s hendikepovaným členem, rodinám zasaženým nezaměstnaností či některou z forem závislosti. Působí téměř ve všech okresních městech. Jejich zřizovatelem bývají nejčastěji kraje či obce. Poradenské služby jsou dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách bezplatné, důvěrnost všech sdělených údajů je zaručena, klienti mají možnost vystupovat i anonymně.

Vedle psychologů je možno se v nich setkat i se sociálními pracovníky, právníky či lékaři (psychiatr, sexuolog....). Návštěva poradny nevyžaduje žádné doporučení, „rodinné poradny“ tak patří mezi tzv. nízkoprahová zařízení. Za účinnou pomoc je v indikovaných případech možno považovat i klidný průběh rozvodu a funkční porozvodové uspořádání. Představa, že se tyto poradny snaží za každou cenu o záchranu manželství, patří mezi poměrně rozšířené, a přitom značně zavádějící mýty.

Kontakt s poradnou může být přínosem i tam, kde druhý partner spolupráci jednoznačně odmítá. Zhruba 80 % klientů zpětně vnímá poradenskou pomoc jako významný příspěvek pro zvládnutí svého trápení. Více než pětinu manželství, která se na poradnu obrátí až v průběhu rozvodového řízení, se nakonec podaří nejen zachránit, ale i harmonizovat.

Věstník Asociace manželských a rodinných poradců uvádí základní typy problémů tzv. Státních poraden následující:

- poradenská a psychoterapeutická pomoc v manželství a rodině,
- rozvodové poradenství a po rozvodové vedení především v zájmu nezletilých dětí,
- psychologická pomoc osobám osamělým,
- osvětová, výchovná, vzdělávací a publikační činnost,
- pomoc rodinám zasaženým nezaměstnaností,
- pomoc rodinám s fyzicky, sociálně či jinak handicapovaným členem.²⁹

²⁹ Novák, T., Manželské a rodinné poradenství, Praha: Grada, 2006, s. 23, ISBN 80-247-1316-0

Iniciátorem návštěvy předmanželské a manželské poradny jsou většinou ženy. Z návštěvy poradny vyplývá, že až 80 % představují ženy a 20 % muži.

Bližší náhled problémů příčin a důsledků rozvodů ukázala návštěva manželské a předmanželské poradny a pomohla objasnit nebo vyvrátit výzkumné problémy a hypotézy.

Výzkumný problém č. 1

Většina rodičů není schopno přiznat svoji vinu, že právě on zapříčinil hádku a on je zodpovědný za odcizení toho druhého a následný rozpad partnerského vztahu nebo manželství. Narušení vzájemného soužití svým chováním a jednáním si často vůbec neuvědomují a tímto ubližují všem členům rodiny.

Dotázaní si nepřipustí a nepřiznají, že jejich vinou bylo manželství rozvedeno. Domnívám se, že budou rodiče vinit za rozpad manželství nebo problémů, které vznikly v manželství nebo v partnerském vztahu, toho druhého rodiče.

Hypotéza č. 1

Rozvádějící se nebo rozcházející se rodiče svoji vinu na rozvrácení manželství nebo rozpadu partnerského vztahu nepřiznají.

Výzkumný problém č. 2

Rodiče si uvědomí, že něco hezkého skončilo. V mnoha případech, pokud jsou ve svazku děti, musí spolu komunikovat i nadále. Schopnost navázat dialog je velmi těžké, hlavně v případech, kdy rozpad vztahu nebyl poklidný.

Myslím si, že z rozhovorů, které s klienty povedu, vyplyne, že klienti nebyli schopni spolu komunikovat po rozpadu vztahu.

Hypotéza č. 2

Rodiče po rozvodu nebo rozchodu mezi sebou nekomunikují.

Výzkumný problém č. 3

Nejvyšší hodnotou pro rodiče je jejich dítě. I přesto dítěti dokáží, právě jeho nejbližší, nejvíce ublížit a zranit ho. Po rozpadu vztahu je nejčastěji svěřeno dítě do péče matky. Matka bývá často iniciátorem za přerušování veškerých svazků otce a dítěte. Jeden z výzkumů rodiny poukazuje na to, že prognóza rodiny pro další tisíciletí počítá s oslabením role otce.

Domnívám se, že pro rodiče je rozchod natolik bolestivá záležitost, že nejsou schopni po rozchodu umožnit styk s dítětem druhému rodiči. Myslím si, že na tyto setkání potřebují čas, aby překonali vůči partnerovi zlobu a zklamání.

Hypotéza č. 3

Po rozvodu nebo rozchodu rodiče styk s dítětem neumožňují.

4.2 Zhodnocení řízených rozhovorů

Na počátku praktické části diplomové práce jsem si položila hypotézy na základě svého úsudku a názorů z okolí. S vybranými klienty jsem poté vedla rozhovory, které mi danou hypotézu potvrdí, nebo vyvrátí.

Hypotéza č. 1

Rozvádějící se nebo rozcházející se rodiče svoji vinu na rozvrácení manželství nebo rozpadu partnerského vztahu nepřiznají.

.Výzkumný problém č. 1

Většina partnerů není schopno přiznat svoji vinu, že právě on zapříčinil hádku a on je zodpovědný za odcizení toho druhého a následný rozpad partnerského vztahu nebo manželství. Narušení vzájemného soužití svým chováním a jednáním si často vůbec neuvědomují, a tímto ubližují všem členům rodiny.

Dotázaní si nepřipustí a nepřiznají, že jejich vinou bylo manželství rozvedeno. Domnívám se, že budou partneři vinit za rozpad manželství nebo problémů, které vznikly v manželství nebo v partnerském vztah, toho druhého.

Zhodnocení hypotézy

Tato hypotéza byla potvrzena!

Dotázaní klienti shodně odpověděli, že si myslí, že za rozpad vztahu může druhý partner. Pro každého z nás je těžké, být k sobě kritický. Jen silné osobnosti si přiznají, že nesou vinu za rozpad manželství. Na druhou stranu je třeba mít pochopení pro lidi, kteří obviňují z nezdaru druhé. Období rozpadu manželství nebo vztahu je velmi citlivé a mnohdy nedokážeme v jednoduchých situacích racionálně uvažovat, protože jsme zaslepeni bolestí.

Hypotéza č. 2

Rodiče po rozvodu nebo rozchodu mezi sebou nekomunikují.

Výzkumný problém č. 2

Rodiče nebo partneři si uvědomí, že něco hezkého skončilo. V mnoha případech, pokud jsou ve svazku děti, musí spolu komunikovat i nadále. Schopnost navázat dialog je velmi těžký, hlavně v případech, kdy rozpad vztahu nebyl poklidný.

Myslím si, že z rozhovorů, které s klienty povedu, vyplyne, že nebyli schopni spolu komunikovat po rozpadu vztahu nebo rozvodu.

Zhodnocení hypotézy

Tato hypotéza byla potvrzena!

Rodiče si často neuvědomují, jak je komunikace mezi nimi po rozvodu nebo rozchodu důležitá, obzvláště jsou-li ve vztahu děti. Ve všech případech oslovených klientů, nebyli schopni partneři po rozchodu komunikovat. Poslední klientka nebyla v situaci, že by ukončovala vztah, ale i přesto s partnerem také nedokázala komunikovat.

Pokud dítě vidí, že jeho rodiče nejsou schopni se domluvit, obzvláště, pokud je dítě předškolního věku, nebo školák, ztrácí důvěru, je zmatené a někdy může mít pocit, že neví, kam vlastně patří.

Hypotéza č. 3

Po rozvodu nebo rozchodu rodiče styk s dítětem neumožňují.

Výzkumný problém č. 3

Nejvyšší hodnotou pro rodiče a partnery je jejich dítě. I přesto dítěti dokáží, právě jeho nejbližší, nejvíce ublížit a zranit ho. Po rozpadu vztahu je nejčastěji svěřeno dítě do péče matky. Matka bývá často iniciátorem za přerušování veškerých svazků otce a dítěte. Jeden z výzkumů rodiny poukazuje na to, že prognóza rodina pro další tisíciletí počítá s oslabením role otce.

Domnívám se, že pro partnery je rozchod natolik bolestivá záležitost, že nejsou schopni po rozchodu umožnit styk s dítětem. Myslím si, že na tyto setkání potřebují čas, aby překonali vůči partnerovi zlobu a zklamání.

Zhodnocení hypotézy

Hypotéza byla potvrzena!

Rodiče často zapomínají, že na výchovu dítěte je třeba obou rodičů. Často berou dítě jako „rukojmi“ k vyřešení svých problémů.

Poslední hypotéza byla také potvrzena. V posledním případě nebyla klientka od partnera odstěhována a neřešila úpravu styku dítěte s partnerem. Podle slov klientky, by jí vadilo, kdyby se při rozchodu partner stýkal se synem, pokud by si našel přítelkyni.

Příchodem dítěte se změní život nejen rodičům, ale i samotnému dítěti. Velmi záleží na rodičích, jaký vztah mají mezi sebou a jakým příkladem budou pro své děti.

4.3 Ukázky důsledků rozvrácených rodin

Stručná kazuistika - Jakub

Z anamnézy

S dítětem se dostavila k vyšetření matka na doporučení dětského lékaře, který má podezření na patologii rodinného prostředí. Jedná se o starší ze dvou dětí vyrůstající ve druhém manželství otce. Rodiče nyní asi 1 rok v partnerské krizi. Otec nepracuje na rodinu nepřispívá. Dle informací matky byla dosavadní péče otce o děti minimální, teprve v návaznosti na rozvoj partnerské krize se začal více zajímat o nezletilého Jakuba a získávat jeho přízeň. Matku před dítětem bezdůvodně očerňuje, vulgárně ji nadává, obviňuje z homosexuality a promiskuity, vyhrožuje vyhazováním z domu, chová se agresivně, jeho emoční reakce hodnotí matka jako extrémní ve všech směrech, včetně agresivity. Ač dítě mělo původně velmi dobrý vztah s matkou, postupně přestalo s matkou komunikovat, což vyvrcholilo o prázdninách, kdy otec získal více prostoru pro své výchovné působení. Vůči matce je chlapec negativistický, drzý, opakuje otcova vykonstruovaná obvinění. Mladšího syna ponechává otec zatím stranou svého vlivu i zájmu.

Osobní anamnéza

Chlapec z 1. těhotenství, porod ceasarem, poporodní stav dobrý. Ranný vývoj bez nápadností, nemocnost dle informací matky nevýznamná. Mateřská škola od 3 let, adaptace velmi dobrá. Prospěch na konci 5. třídy 1x3 z českého jazyka, jinak dvojky.

Zájmy - příroda, televize, zahrádka

Výchovně do nedávné doby přístupný, jen běžné projevy zlobení, velmi citlivý, k matce přítulný, rád poslouchal předčítání pohádek matkou. Od počátku roku postupně citové vzdalování od matky vlivem otcova výchovného působení, nyní negativistický, s matkou přerušil komunikaci.

Z vyšetření

Při vstupu do ambulance nasazuje černé sluneční brýle, a i tak odvrací hlavu bokem, čímž zcela znemožňuje oční kontakt. Neochoten ke spolupráci podtrhuje slovy "nic vám neřeknu", na běžné dotazy neutrálního obsahu reaguje slovy: "zjistěte si to sama, nemíním to komentovat", "mám stejný problém jako taťka - neřeknu jaký".

Pokud odpoví, pak na otázky týkající se zájmů a školy. Odpovědi po dlouhých latencích, většinou jednoslovné, provázané provokativní mimikou. Podrážděný, negativisticky, přidržený, nadřazené pohvizdování, žvýkání, posměšky.

Uvedené chování lze považovat za vcelku neúspěšnou obranu před vlastním zoufalstvím, navzdory všem snahám mu neustále stékají po tvářích slzy.

V čekárně s matkou nekomunikuje, na její pokyny nereaguje, otáčí se k ní zády, svévolně odchází z polikliniky.

Ač se dítě nepodařilo vyšetřit, je evidentní, že se nachází v kritickém psychickém stavu. Krize rodičů a výchovného působení otce. Lze se domnívat, že otec používá syna jako nástroj msty vůči matce a vyvíjí tak nepřiměřený tlak.

Závěr

Z psychologického hlediska nutná rychlá náprava rodinné situace, prošetření rodinné situace a v případě potvrzení výše uvedených údajů zahájení potřebných opatření k jejich odstranění. Zvážit posouzení výchovných předpokladů obou rodičů, eventuálně předběžné opatření k přechodné izolaci dítěte od vlivu obou rodičů.

Při tomto případě byl vzat znalec PhDr. Trávníček: „Pokud Jakub vystupuje k matce negativně, odmítá s ní komunikovat, ze zprávy vyplývá, že se výrazně identifikuje s postoji otce, se kterým vytváří až jakousi citovou koalici, tvrdí, že nemůže porušit dohodu s otcem. V průběhu vyšetření byl lítostivý, plačtivý, z jeho chování je zřejmé, že je k takovému postoji otcem motivován. Mám za to, že stav, který nyní u nezletilého Jakuba je, časem odezní i bez pomoci psychoterapeuta, zdůrazňuji však, že by se tomu tak mělo dít za spolupráce obou rodičů, budou-li rodiče dítěte proti sobě nabádat, nevylučují, že by mohlo dítě skončit hospitalizací v nějaké psychiatrické léčebně. Rozdělení sourozenců by nepochybně mělo negativní vliv na jejich vzájemné vazby, byly by citově ochuzeny, zdůrazňuji, že mezi dětmi je vytvořena velmi silná sourozenecká soudržnost.

Rodinná anamnéza

Otec Radovan, invalidní důchodce, matka Jana zdravá, pracuje jako švadlena, syn Libor 6 let, druhý starší syn Jakub 12 let.

Otec podruhé ženatý, první manželství zaniklo rozvodem, spolu měli jednu dceru, o kterou se soudil, nakonec ji dostal do výchovy. Dcera od něho několikrát utekla, vždy mu udělala ostudu, dneska dělá prostitutku v Brně, její matka je v Rakousku. S první manželkou na něho dělala podrazy, když od něho poprvé utekla, tak to zdůvodňovala tím, že se nesnesla s jeho nynější manželkou, podruhé utekla proto, že ji údajně měla zbít. Když utekla potřetí, tak na něho oznámila, že ji údajně měl obtěžovat, ale to už byla navedena od mámy. K rozvodu jeho prvního manželství došlo v roce 1990. Velkou nepříjemnost měl se svým otcem – zabil tchýni majzlem. Druhé manželství bylo uzavřeno po roční známosti.

Diagnóza

Vyšetřením byly u otce nezletilých dětí prokázány výrazné dissimulační příznaky, má snahu prezentovat vlastní osobu sociálně přijatelněji. Z tohoto důvodu se dopouští záměrného a účelového zkreslování skutečnosti a to jak obecně, tak i ve vztahu k manželskému soužití a výchově dětí. Myšlení chybí dostatečná kreativita, objektivnost i kritičnost. Soudy a úsudky jsou nedostatečně propracované, povrchní, nepronikavé, malá potřeba sociálního kontaktu. Je schizoidního založení, žije ve vlastním světě, který může ostatním připadat podivínský a nepochopitelný. Účelové zkreslování skutečnosti i nevědomé doplňování smyšlenkami se vzájemně doplňují a podmiňují. Racionalizací je schopen zdůvodnit své jednání, obviňuje druhé lidi, ale i úřady a instituce ze zaujatosti vůči němu. V partnerském vztahu se snaží zaujímat dominantní postavení, své názory a postoje může prosazovat i jednáním syceným silou a ambicemi, nedostatečně přihlíží k potřebám druhých.

Výchova dětí probíhá v intencích jeho výchovných představ. Jeho výchova nemá pevný řád a strukturu, vychází především z uspokojování zájmových aktivit. Vzhledem k osobnostní struktuře může otec při uspokojování psychických potřeb dětí selhávat.

Matka

Intelektové schopnosti matky jsou průměrné, osobnost nevykazuje psychopatické příznaky, které by mohly nepříznivě ovlivňovat výchovný proces. V mezních vztazích je aktivní, podnikavá, schopná navazovat kontakty. Má ráda zábavu a změnu, lehce uzavírá přátelství. V interpersonálních vztazích vystupuje jako nezávislá, sebejistá, má dobrý emocionální vztah k ostatním, přihlíží k jejich názorům, bere ohledy na jejich souhlas či nesouhlas. Dobře snáší zátěž, je vytrvalá a neúnavná, zpravidla bývá pozitivně vyladěná, má dobrou schopnost empatie. Nemá sklony k agresivnímu jednání, je tolerantní, ohleduplná. Sporné situace řeší kompromisem. Citlivě vnímá, že manžel klade překážky prosazování jejich zájmů, domnívá se, že z jeho strany není respektován její nárok na uznání a uplatnění se. Touží se vymanit z takových omezení a nátlaku, chce se rozhodovat podle svého uvážení. Z psychologického hlediska je matka schopna uspokojovat fyzické i psychické potřeby dětí a zabezpečit jejich řádnou výchovu i do budoucna.

Doporučení

Protože tyto osoby znám, bydlí na stejné ulici, mám zato, že svěření do péče matky je u tohoto případu nevyhnutelné. Jako otec má samozřejmě právo stýkat se svými syny, i když o mladšího nejeví zájem. Styk bych doporučovala za přítomnosti sociální pracovnice, protože jeho otec má na něj špatný vliv. Je zvláštní, že i když byl starší syn přítomen ubližování matce ze strany otce, je i přes tyto zážitky na straně otce.

Myslím si, že postupem času a s přibývajícimi roky chlapci pochopí, proč maminka odešla od otce.

Stručná kazuistika – Roman

Rodina neúplná, rodiče rozvedeni od roku 1989, otec osobnost s disociálním chováním, neschopen zajistit rodinu, opakovaně vyšetřován pro trestnou činnost, tč. nezaměstnaný. Matka pracuje jako dělnice v Gumotexu, výchovné a výukové přístupy benevolentní, málo náročná, nedůsledná. Chlapec je starší ze 2 dětí, mladší sestra ve 3. třídě Základní školy, učí se průměrně.

Osobní anamnéza

Chlapec z 1 těhotenství matky, proběhlo bez potíží. Porod normální v termínu, porodní hmotnost. 3.400 g, postnatální fáze v normě. Jako kojeneček však špatně spával do 1 roku věku, ukřičený. Vážněji nemocen nebyl, prodělal banální dětské nemoci bez komplikací.

Ranný psychosomatický vývoj i vývoj řeči v normě. Navštěvoval jesle od 14 měsíce, adaptace obtížná. Mateřská škola od 4 let, zde se přizpůsobil dobře, nebyly žádné stížnosti.

Do školy se těšil, adaptace bezproblémová, stejně jako prospěch. V 1 a 2 třídě hodnocení jako velmi dobrý, ve 3 a 4 třídě průměrný. Od 5 třídy poprvé hodnocen dostatečnými, nápadně zhoršení prospěchu ve 2 pololetí, koresponduje s počátkem výchovných problémů, poprvé snížena známka z chování za neomluvené hodiny. Letos v 6. třídě v pololetí hodnocen školou jako průměrný žák, na vysvědčení 4 čtverky. Výchovné prostředí málo podnětné, chlapec zapleten dle informací školy do užívání drog, několikrát vyšetřován policií pro krádeže, trvají problémy se záškoláctvím.

V kolektivu spolužáků se mu nedaří, snaží se proto na sebe upozornit jiným způsobem. Při posledním incidentu nutil žáka 3 třídy čichat toluen a požadoval na něm 560 Kč. Dle informací školy a matky na výchovu chlapce nestačí, je často unavený, nepřipravený, protože se dívá do pozdních nočních hodin na televizi. Škola doporučuje umístění žáka do nápravného výchovného zařízení.

Po jednání komise oddělení sociálně právní ochrany dětí doporučena návštěva a matce sděleno, že chlapci bude dána ještě šance, pokudlepší chování a bude spolupracovat. K další dohodnuté návštěvě chlapce s matkou se nedostavil, omluven pro nemoc. Oba se dostavili až po delší intervenci oddělení sociálně právní ochrany dětí, chlapec mezitím z domu utekl, hledán policií, po 1 dnu vrácen matce. V této situaci se zapojil otec do výchovy. Po dohodě s matkou se rozhodl chlapce pravidelně doprovázet do školy a ze školy. Dle informací pracovnice oddělení sociálně právní ochrany dětí je v současnosti vše v pořádku.

Z vyšetření

Chlapec fyzicky zdatný, vitální s náušnicemi. Vyšetřen ve 2 návštěvách. Při 1. návštěvě kontakt navazuje, ale neuvolněný, odtažitý, chápal snadno. V úkolových situacích se podřídil, instrukce chápal snadno, spolupráce přiměřená. Při 2. návštěvě lehce negativistický, podmračený, nervózní. V úkolových situacích však nelze mu upřít snahu dosahovat dobrých výsledků, záleží mu na nich. Intelektové schopnosti ve složce nonverbální tč. v pásmu nadprůměru až k hranici vysokého nadprůměru. Ve složce verbální intelektové schopnosti nerovnoměrně rozvinuty celkově v pásmu dobrého průměru, na nejlepší úrovni jsou schopnosti logického a analogického myšlení, které korespondují s intelektovými schopnosti ve složce nonverbální. Kreslený projev s patogenními znaky poukazujícími na možný LMD terén. Písemný projev se známkami průvodní zvýšené tenze, s převažujícími drobnými chybami. Čtení a výkyvy pohybující se od normy do pásma hraniční dyslexie. Chlapec přiznává větší výukové potíže ve čtení v počátku školní docházky.

Celkově se jeví jako sociálně a emocionálně nevyzrálý, spíše posuzující, manifestující nezávislost, rád by na sebe upozornil, je poměrně ambiciózní, ale bojí se selhání, sám očekává spíše neúspěch, v případném neúspěchu zklamán, považuje se za oběť, bez schopnosti adekvátního náhledu na situaci a svého podílu na ní. Vztah ke škole a učení napjatý, odmítavý, proto zátěžové zkuškové situace řeší záškoláctvím.

Závěr

Jedná se o chlapce 6 třídy základní školy s progresujícími výchovnými potížemi.

Rodina neúplná, děti svěřeny do péče matky. Matka však na výchovu nestačí, výchovné postoje benevolentní, nejvýznamnější je absence základních pracovních návyků, které znemožnily chlapcovi možnost adekvátního školního uplatnění, dosahované školní výsledky je možno považovat za výrazný podvýkon. Chlapec vitální, energický, somaticky dobře vyvinutý, integrita psychická však chabá, neukotvený, hledající identifikace mužského vzoru a náležitě sociálního zařazení, uplatnění. Snadno se dostává do konfliktu s autoritami a normami společnosti, protože sociální normy chování nebyly náležitě prezentovány v nukleární rodině. Chlapec stále ještě ovlivnitelný kladnými výchovnými prostředky.

Chlapec je schopen náhledu na své chování a zhodnocení příčinných souvislostí a důsledků svých nevhodných aktivit, neschopen však přiměřené autoregulace. V důsledku

únikových způsobů řešení problémů, záškoláctví, se setkal s prostředím sociálně patologickým, jež negativně ovlivňuje chlapcův vývoj i životní prognózu.

Doporučení

Z hlediska psychologické prognózy další vývoj chlapce nejistý. Chybí přiměřené rodinné zázemí. Otec jako identifikační vzor a záruka harmonického vývoje chlapce pravděpodobně zpochybnitelný. S chlapcem i matkou opakovaně provedeny poradenské pohovory, spolupráce je však vlažná. Škola by eventuelně mohla velmi pomoc zvrátit negativní vývoj chlapce, pomoci doplnit chybějící návyky a dovednosti. Chlapec by však v tomto případě potřeboval stálého patrona, který by jej vedl, pomáhal, radil, dohlížel. Rodiče tč. pravděpodobně nejsou schopni trvaleji zajistit potřebný režim, vedení adekvátní výchovné působení.

Dle zvážení pracovníků oddělení sociálně právní ochrany dětí doporučujeme ústavní výchovu eventuálně péče psychiatrické léčebny.

Stručná kazuistika – Martin

Chlapec je v evidenci od roku 1990 pro výukové a později výchovné potíže. Pro chronické výukové selhávání zapříčiněné lehkým snížením intelektu, byl chlapec přeřazen do zvláštní školy. V průběhu vývoje došlo k rozvoji závažných výchovných potíží, a trestné činnosti v podobě agresivního jednání jak vůči vrstevníkům, tak vůči matce. V roce 1996 byl hospitalizován v Dětské psychiatrické léčebně Velká Bíteš.

V současné době znovu prohloubení disociálního jednání. V podmínkách školy i domácí výchovy je již nezvladatelný. Škola i matka žádají o rehospitalizaci. K dalšímu vyšetření se však matka již s chlapcem nedostavila s tím, že je dlouhodobě nemocná a nemůže se dostavit. Dává však písemný souhlas a hospitalizaci chlapce, který byl předán oddělení sociálně právní ochrany dětí Břeclav.

Doporučení

Doporučuje se rehospitalizaci. Pokud léčba nebude mít požadovaný efekt, doporučuje se zvážit eventuálně ústavní výchova.

Nezletilý navštěvuje Základní školu Slovácká. Od roku 1996 nastupuje na základě komplexního vyšetření a posouzení příslušného oddělení sociálně právní ochrany dětí Břeclav, docházku do Zvláštní školy v Břeclavi. Dne 24. 9. 1996 na základě posouzení schopností žáka v době jeho diagnostického pobytu ve zvláštní škole se ruší rozhodnutí o zařazení do zvláštní školy a žák nastupuje docházku na Základní školu Dukelská.

Během docházky na Základní školu Dukelská je žák velmi často nepřítomen, což má vliv na jeho prospěch, který je pro značný odklon pozornosti do školního prostředí, slabě dostatečný. Projevují se závažné výchovné obtíže. Rodiče málo spolupracují se školou. V roce 1998 byl přijat do Dětské psychiatrické léčebny Velká Bíteš pro čichání toluenu, asusus marihuany, záškoláctví, výchovné problémy. Chlapec opakovaně porušoval léčebný režim - 2 x útěk. Léčebný režim porušován i ze strany rodiny- rodina neskýtá záruku. V roce 1998 napadl chlapce jeho otec, způsobil mu otřes mozku I. stupně. Na návrh Okresního úřadu Břeclav, bylo nařízeno Okresním soudem Břeclav předběžné opatření, kterým se nezletilý předá do péče Dětského výchovného ústavu v Brně.

Syn matku napadá - přerazil jí nos a zuby, bodl i svého bratra.

Osobnost je spíše extrovertně orientovaná, infativní, psychosociálně nezralá, s výraznou afektivní dráždivostí při nedostatečné schopnosti seberegulace. Vše řeší

neadaptivními obrannými reakcemi - popřením, racionalizací, útekem v přeneseném i skutečném slova smyslu. Afektivita vratká, emocionalita nezralá.

Rodinná anamnéza

Matka Jaroslava 1960, zdravá, vzdělání základní, poslední zaměstnání uklízečka, vlastní otec Ferdinand, 1958, invalidní důchodce "s hlavou", opakovaně trestán, psychicky léčen. Nevlastní otec /druh matky/ Ivan 1949 zedník, léčen po TBC. Žije v partnerském vztahu, s matkou pracoval asi 10 let. V rodině kromě Ivana jsou ještě 4 děti - dcery matky, Martina 1978, Zuzana 1980, obě problémové, /Martina prostitutka, Zuzana opakovaně hospitalizována v Psychiatrické klinice Bohunice, /bití matky/. Bratr Ferdinand 1982, žák základní školy, 8 třída, prospěch výborný, nevlastní bratr Ivan 1986, žák 2 třídy, prospěch dobrý. V rodině velmi komplikované vztahy, převážně hostilní, fyzické tresty.

Osobní anamnéza

Dítě ze 4. gravidity, těhotenství a porod bez komplikací, přesnější údaje neznáme, dle dokumentace během gravidity měla matka neharmonický manželský vztah, později manželství rozvedeno. Žádné závažnější somatické onemocnění u chlapce. Pro celkovou nezralost odklad školní docházky. Chlapec dlouhodobě veden v poradně, dlouhodobé problémy s chováním, nevhodné asociální vzory v rodině. Fyzicky ohrožoval matku, následně hospitalizován na Psychiatrické klinice Brno - Bohunice, stížnosti na agresivitu v základní škole.

Agresivita vůči spolužákům i doma, nevhodní starší kamarádi se závažnými výchovnými problémy výrazné zhoršení prospěchu, 5. třída, odmítání školní práce, negativismus, experimenty s čicháním toluenu.

Kontakt navazuje zdráhavě, v tenzi, afektivita labilní, intelekt orientačně průměrný, osobnost disharmonicky se vyvíjející, nezralá.

Diagnóza

Nesocializovaná porucha chování

V průběhu adaptačního období chlapec labilní, plačtivý. Později problémy se zapojením do kolektivu vrstevníků, spíše samotář, pozorovány projevy agresivity vůči spolupacientům i vůči věcem. Časté projevy apatičného vzdorovitého chování, afekty

vzteku, vulgární mluva. Po nasazení medikace parciálně zklidněn, domluvě přístupný, zlepšená sociabilita. Matka s námi spontánně nenavázala kontakt, až při našem předvolání se dostavila k rodinnému rozhovoru.

Zjištěny závažné výchovně nevhodné postoje, dvojkolejná výchova /hostilní nevlastní otec, psychicky labilní matka/. Vhodné postupy při výchově doporučeny, malá naděje na realizaci. Částečné zlepšení chování po zařazení do zvláštní školy, rodiče akceptují přeřazení chlapce do zvláštní školy.

Protože stav Ivana se nelepšil, byl se souhlasem rodičů umístěn do výchovného ústavu v Ostravě. Po několika útěcích, při kterých se dopustil trestné činnosti, je v současné době ve vazební věznici.

Doporučení

Mám za to, že nyní chlapci mohou pomoci odborní pracovníci ve vazební věznici. Psycholog, speciální pedagog a sociální pracovníce. Je třeba tohoto chlapce motivovat a snažit se o navázání kontaktu s rodinou. Ve věznici se může vyučit, nebo se zúčastnit některého kurzu např. holič-kadeřník, což by přispělo i k lepšímu sebevědomí.

V rámci svého šetření jsem navštívila oddělení sociálně právní ochrany dětí. Tento orgán se zajímá o děti, kdy se rodiče nemohou domluvit na péči a styku s dítětem.

Za všechny uvádím případ manželů, kde soud sice stanovil dobu, kdy si otec má děti vyzvednout, ale rodiče si dělají naschvály a nemohou se domluvit. V této případové studii je ukázáno a popsáno, jak se dokáží rodiče navzájem k sobě chovat a neberou ohledy na svoje děti.

Manžele Petráskovi

Manželé Petráskovi se vzali po 1,5 roce známosti. Zpočátku bylo vše v pořádku, ale v průběhu manželství došlo k údajnému bití a psychickému týrání manželky. Postupně se vztah zhoršoval, hlavně po narození dcery. Otec nezletilých si tenkrát přál, aby se mu narodil syn, skutečnost, že se narodila dcera, jej zklamala. V této době k ženě začal být hrubý, a to po stránce psychické. Fyzicky začal napadat ženu před tím, než podruhé otěhotněla. Jednalo se o velice hrubé fyzické zásahy, kdy ji např. shodil ze schodů a ona si v důsledku toho zlomila nohu. U lékaře neřekla, že to bylo způsobené manželem. Bála se jeho reakce a měla rovněž snahu zachovat rodinu. Fyzické útoky se začaly opakovat a otec nezletilých zintenzivnil i psychický nátlak ve formě výhrůžek. Výhrůžky prováděl často s nožem v ruce. Také si k fyzickému útoku bral dceru, držel ji v jedné ruce, zatímco ji druhou rukou bil. Vyhržoval, že jestli cokoliv podnikne, tak odveze dcery do zahraničí. Před odchodem manželky se stávalo, že nenechával manželku s oběma dcerami dohromady, vždy tu starší na celý den odvezl a tím si pojišťoval, že ho neopustí. Neustále je kontroloval. Vzhledem k tomu, že měla manželka strach a obávala se, že bude své výhrůžky realizovat, nezbyvalo jí nic jiného, než situaci řešit rozvodem.

Z tohoto důvodu byl osloven PhDr. Trávníček – znalec v oboru školství, odvětví psychologie, specializace psychologie dětí a dospělých, syndrom zavrženého rodiče, který byl zpracován ve věci péče o nezletilé. Soudní znalec zjistil, že otec jako osobnost, u níž jsou v převaze intuitivní a pudové složky nad složkami racionálními a volně kontrolovatelnými. Osobnost otce dále soudní znalec hodnotí jako labilní, se zvýšeným sebevědomím a sebeúctou s projevy osobnostní nevyrovnanosti, emocionálně se v případě otce jedná o nevyrovnaného jedince, který má nízkou frustrační toleranci, čímž se snadno dostává do vzrušení a zlosti, v afektech pod nedostatečně racionálně korigující jednání. V takových situacích může produkovat jednání sycené silou a agresivitou, afekty si může odreagovávat

na předmětech i lidech. Rovněž schopnost empatie je u otce nezletilých na poměrně nízké úrovni, nedokáže se tedy vcítit do pocitů druhých, jejich rozpoložení a prožívání.

Po zhodnocení skutečností, které vyplynuly z provedeného dokazování z pohledu citových zákonných ustanovení, dospěl soud k názoru, že je na místě rozhodnout tak, že nezletilá Jana a nezletilá Karolína budou svěřeny do výchovy matky, neboť tato o ně od narození řádně pečuje. K vytváření pouta dochází tím, že dítě si v těhotenství zvyká na hlas matky, o porodu je k ní vázáno, i tím, že jej matka kojí. Střídavá výchova se vylučuje. Manželství bylo rozvedeno, manžel je oprávněn se stýkat s dětmi každý sudý týden v kalendářním roce, má stanovenou dobu o svátcích a prázdninách.

Tady by se dalo říci, že utrpení rodiny je vyřešeno. Manželství bylo rozvedeno, ale problém zůstal v obou rodičích. Průběh návštěv, kdy si otec vyzvedával děti, byl vždy velmi dramatický a vulgární.

Rodiče si navzájem na sebe chodí stěžovat na oddělení sociálně právní ochrany dětí, žena tvrdí, že ji děti vrací zubožené bez věcí. Když jim nezabalí věci náhradní, bývalý manžel by je nechal bez oblečení. Manželka na něj podala trestní oznámení. Při předávání dětí na ni údajně najížděl autem, hrubě ji nadával.

Na druhou stranu si manžel stěžuje, že manželka mu s celou rodinou nadává a to před dětmi a hrubě ho napadá. Manžel na manželku také podal trestní oznámení.

Na oddělení sociálně právní ochrany dětí si manželka chodí stěžovat každý týden. Z těchto návštěv je na oddělení sociálně právní ochrany dětí vždy proveden zápis, který doporučuje, aby se rodiče snažili domluvit v zájmu dětí.

Nenávist došla tak daleko, že manželka podala na manžela opět trestní oznámení nyní za údajné zneužívání dcery.

Do celé situace se vložila i psychiatrička MUDr. Stehlíková, která volala na oddělení sociálně právní ochrany dětí a sdělila, že situace je v rodině neúnosná, matka opět navštívila její ordinaci, psychiatrička jí údajně napsala zprávu, podle níž by se nezletilé dcery neměly vůbec stýkat s otcem. Matka má možnost podat návrh na předběžné opatření, o kterém soud musí rozhodnout do 7 dnů. Prozatím matka tuto možnost nevyužila.

Bylo prošetřeno údajné zneužívání dcery, které bylo zastaveno pro nedostatek důkazů.

V současné době se bývalí manželé dohodli aspoň na tom, že se budou setkávat v krizovém centru v Brně, za dohledu pracovníka tohoto krizového centra a to 1x týdně po dobu 2-3 hodin.

Vývojové aspekty rodiny Petráskových

Znalkyně, která byla přizvána na zhodnocení situace a hlavně ke zkoumání vztahu dcer a otce neshledala patologické jevy. Děvčátka na otce reagovala velmi dobře, při příchodu se na něj usmívala, byla spokojená a zapojila tatínka do hry.

Aktuálně důvody k přítomnosti další osoby u styku otce s dětmi - neshledány.

Důvody pro průběh styku otce s dětmi na krizovém centru – neshledány.

Znalkyně si dovoluje upozornit a doporučuje na nezbytnost rodinné terapie rodičů, neboť partnerský konflikt nadále není dořešen a bude se přenášet do průběhu styku s dětmi. Kvalita komunikačních stereotypů v jednání rodičů má negativní dopad na psychiku dětí.

V jiném případě, podpora matky terapeutickou péčí je nutná, neboť o děti pečuje nepřetržitě.

4. 4 Ukázka další možnosti pomoci rodině - mediace

Rozchod – vše začíná jinak – mediace

Novou odbornou pomocí, která není tak často rozšířena je mediace. Tato pomoc rodinám rozvádějícím se a rozvedeným rodičům je, bohužel, placena, takže většina klientů volí pomoc státu – oddělení sociálně právní ochrany dětí.

Popis situace

Pan Roman a paní Magdaléna spolu žili několik let, narodila se jim také dcera. Nyní se rozcházejí a potřebují si vyřešit především péči o dceru, její financování aj. Pan Roman se v současné době ocitl ve složité situaci. Aby mohl být dceři blíž, pronajal si poblíž jejího současného domova – byt. Pracuje však nadále v Praze a také zde i nadále bydlí. Potřebuje tuto situaci vyřešit co nejdříve, aby si mohl případně hledat nové zaměstnání v blízkosti nového bydliště a mít tak více času na dceru. Na řešení sporu mediací je s partnerkou dohodnutý.

V průběhu mediace vychází najevo, že mezi klienty byl před lety velmi silný citový vztah, oba dva si přáli přivést na svět dítě, až ve chvíli, kdy ho budou moci i ekonomicky zabezpečit. Nedorozumění se začala objevovat až po narození dcerky. Pan Roman v této době rodinu víceméně finančně zajišťoval – často bral i práci o víkendech, aby nikdo z jejich rodiny ničím nestrádal. Nyní pociťuje křivdu za to, že do vztahu vložil tolik energie a nyní ho paní Magdaléna opouští z důvodu, že se ani o ní ani o dcerku dostatečně nestaral. Nerozumí této situaci. Klient je schopen akceptovat odchod paní Magdalény, ale na péči o jejich dceru se chce podílet i nadále rovným dílem tak jako tomu bylo doposud. Rád by střídavou péčí. Vysvětluje, že i z tohoto důvodu si pronajal byt poblíž místa, kde nyní paní Magdaléna s dcerou bydlí. Je rozhodnutý změnit i práci – najít si něco poblíž, aby ve chvíli, kdy se bude o dceru starat on, nemusel denně dojíždět za prací takovou vzdálenost, ale mohl se jí plně věnovat. Nyní když zůstane sám, nebude potřebovat ani tolik finančních prostředků jako tomu bylo doposud, proto si může dovolit pracovní místo změnit.

Paní Magdaléna je z celé vzniklé situace také nešťastná. Byť žádost o rozvod podala ona, ani pro ni tyto rozhodnutí nebyla lehká. Dává vinu panu Romanovi především zato, že se celá ta léta nestaral o to jak se ve skutečnosti ona a dcera cítí. Finančně je zabezpečil dobře, to uznává, ale na úkor společně stráveného času. O dceru se po celou tu dobu v podstatě vůbec nestaral. Veškerý čas s ní trávil paní Magdaléna sama nebo za pomoci

jejích rodičů. Cítila se tak ve vztahu především citově zanedbávaná. Pro ní se narozením dítěte život zcela změnil, ale pro něj ne. Nemusel slevit z ničeho ani ze svých koníčků to ona se musela všeho vzdát. Dokonce měla i jednu chvíli podezření na nevěru. Došlo tak k vzájemnému citovému ochladnutí a následně naprostému odcizení. Odmítá nyní střídavou péči, neboť nevěří, že nyní by se byl pan Roman schopen o dceru postarat.

Během prvního mediačního jednání byly formulovány tyto předměty jednání

- A) Péče o Kačenku
- B) Komunikace o Kačence
- C) Časový harmonogram
- D) Výchovné principy

Nejprve byl sestaven časový harmonogram toho, kdy má Kačenka školu, kroužky a volný čas. Dále jsme se věnovali tomu, kdy má kdo z klientů práci a volné chvíle. Oba dva tak zjistili, že v současné době ani jeden z nich není schopen zcela pokrýt volný čas Kačenky ani její vodění na kroužky a z kroužků.

Pan Roman si tak uvědomil, že na výchovu dcery má opravdu minimálně prostoru. Paní Magdaléna však nahlédla i to, že ve chvíli kdy na výchovu dcery zůstane sama nebude jí moci věnovat ani zdaleka tolik času, který jí mohla věnovat, dokud byli rodina. Oba klienti se dohodli na pokračování mediace.

Další mediační jednání

Klienti přichází ještě s dalšími návrhy na předměty jednání

- E) Finance
- F) Co si Kačenka přináší s sebou
- G) O čem spolu budeme vždy mluvit
- H) O čem budeme vždy společně rozhodovat

Pan Roman přichází s tím, že od minulého jednání trochu přehodnotil situaci, že se domluvil v současné práci na tom, že v některé dny si bude moci brát práci domu nebo práci přizpůsobit a vynahradí to ve dnech, kdy nebude nikam pospíchat. Případně o některých víkendech. Neusiluje již za každou cenu hned o střídavou péči, ale byl by rád, kdyby mohl

podle časového harmonogramu jaký jsme udělali na minulém jednání – mít Kačenku mimo jednoho víkendu za 14 dní i některé všední dny.

Velmi rád by se otec domluvil předem, aby si podle toho mohl uzpůsobit práci. Paní Magdaléna s tímto návrhem souhlasila. Stanovili si prozatím dva dny v týdnu, ve kterých pan Roman Kačenku vyzvedne ze školy a druhý den ráno jí do školy zase odvede. Paní Magdaléna bude moci tyto dny mít jen sama pro sebe, popřípadě bude moci zůstat déle v práci, aby si zase ona mohla někdy vybrat volno a být dříve s dcerou.

Klienti se domluvili také na důležitých věcech, o kterých budou vždy společně rozhodovat a o kterých budou mluvit. Také se domluvili, že budou podle potřeby plánovat i osobní setkání, na kterých vždy proberou ty nejdůležitější věci ohledně jejich dcery. Ohledně financí paní Magdaléna slíbila, že nebude požadovat alimony v takové výši jako měla v úmyslu. Klienti se shodli na tom, že pokud by se vyskytly případné další nesrovnalosti mezi nimi – budou je řešit pomocí mediace.

Důležité momenty:

1. Uvědomění si vzájemné oběti a nedostatku vzájemné komunikace.
2. Porozumění situaci ve které se ocitli.
3. Uvědomění si svých možností a hranic v současné situaci.
4. Nahlédnutí výhod a nutnosti vzájemné kooperace.³⁰

4.5 Dílčí závěr

Z šetření, kazuistik, případových studií a mediace je patrné, jak důležitá je rodina a vztahy v ní. Dítě by mělo být pro rodiče to nejcennější, co v životě mají. Rodiče by měli, když už se rozvádí, vzít v potaz hlavně to, co bude pro dítě nejlepší a nejméně zranitelné. Neměli by bránit dítěti stýkat se s druhým rodičem. Necitlivým přístupem a iracionálními rozhodnutími, které vyhovují dospělým, můžeme vzbudit v dítěti nenávist a zklamání, které může vést k problémům dítěte ve škole a posléze i ve vztahu k budoucímu partnerovi.

³⁰ <http://www.amcr.cz>

ZÁVĚR

Počet rozvodů má svůj strop už proto, že se nemůže rozvést více lidí, než se provdá či ožení, a že se stoupající pravděpodobnosti rozvodu klesá i motivace k uzavírání manželství. Objevují se náznaky, že stav se zhruba třetinovou pravděpodobností rozvodu se v dohledné době stane pro společnosti naší civilizace stavem relativně setrvalým. Přiřadíme se asi k civilizacím „stabilizované vysoké rozvodovosti“.

Nejnovější výzkumy spořádanosti manželství také naznačují, že to budou spíše rodiny, jež neoslovuje rétorika feminismu a které se shodnou na tradičních rolích muže a ženy, jež budou patřit k většině rodin zanikajících tradičně až úmrtím jednoho z manželů.

Rozvod není krátkodobý akt, ale je to část životní cesty, kterou si někdy zvolíme sami a v některých případech jsme donuceni tuto cestu zvolit. Je to cesta mnohdy bolestná a složitá. Bolestná zkušenost může přinést plody porozumění, posílení a vnitřní svobody, které nám mohou pomoci v další cestě v životě. Každá špatná věc, nebo situace, která se nám stane má svůj význam, jen musíme počkat, abychom zjistili, co nám přinese daná situace. Vždy se říká: „Všechno špatné, je pro něco dobré“.

Pokud se zaměříme na statistiku, tak v ČR již v roce 1984 poprvé překročil absolutní počet rozvodů v České republice hranici 30 tisíc. Po roce 1989 se dlouhodobý růst počtu rozvodů zastavil a na této vysoké úrovni se počet rozvodů ustálil prakticky po celá devadesátá léta. Dosavadní maximum počtu rozvodů bylo zaznamenáno v roce 1996 - 33 113 rozvodů, v tomto roce byla i nejvyšší hrubá míra rozvodovosti (počet rozvodů na 1 000 obyvatel) i rozvodový index (počet rozvodů na 100 sňatků v daném roce).

V roce 1999 byl přerušen dlouhodobý trend mírného růstu rozvodovosti. Ve srovnání s předchozími roky počet rozvodů výrazně klesl a to na úroveň roku 1971, kde ale byla hrubá míra rozvodovosti 2,4 na rozdíl od 3,2 v roce 1999 a rozvodový index 25,7 na rozdíl 61,4 v roce 1999. Náhlý úbytek rozvodů byl způsoben změnou v legislativě. Od 1. srpna 1998 platí v České republice zákon č.91/1998 Sb., jenž změnil a doplnil zákon o rodině č.94/1963 Sb. a tím podmínky pro rozvod upravil. Podmínkou rozvodu je mimo jiné to, že partneři žijí nejméně šest měsíců odděleně a oboustranný souhlas partnerů s podáním návrhu na rozvod. V praxi vyšší rozvodovosti nejvíce ovlivnilo ustanovení paragrafu 25 změněného zákona, jež určuje, že „ Manželství nelze rozvést, pokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě

poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.“ Toto ustanovení podstatně komplikuje rozvodové řízení v rodinách s dětmi. Novelizace zákona rovněž neumožňuje rozvést manželství kratšího trvání než jeden rok. Snížení počtu rozvodů v roce 1999 způsobené zpřísněním rozvodové legislativy bylo vystřídáno v roce 2000 kompenzačním vzestupem a počet rozvedených manželství dosáhl opět téměř hranici třiceti tisíc. Zčásti se zřejmě jednalo o rozvody, které byly v důsledku novelizace zákona o rodině pozdrženy. V roce 2001 počet rozvodů opět vzrostl nad 30 tisíc, to vypovídá o tom, že intenzita rozvodovosti pokračuje ve svém vzestupu, který byl v období 1999-2000 pouze dočasně přerušen.

Během prvních devíti měsíců roku 2009 bylo rozvedeno 21, 8 tisíce manželství, což bylo o 1, 7 tisíce méně než ve stejném období o rok dříve. Tento nižší počet rozvodů se projevil v mírném snížení podílu manželství končících rozvodem – ze 49 % v roce 2008 na 47 % v 1. - 3. čtvrtletí roku 2009. Ženy podaly návrh na rozvod v 65 % případů. Téměř šedesát procent manželství zaniklých rozvodem v lednu až září mělo v péči nezletilé děti (všech nezletilých dětí bylo 18, 9 tisíce). Průměrný věk rozvádějícího se muže v 1. - 3. čtvrtletí 2009 byl 41, 7 roku a ženy 38, 9 roku.

V diplomové práci na téma „Rozvodovost v České republice, její možné příčiny, důsledky a náhled na tento problém u vybraných sousedních států“ jsem se snažila popsat důsledky, příčiny rozvodů, možné problémy u dětí rozvádějících se rodičů. V diplomové práci jsem se snažila popsat a podtrhnout potřebu dětí mít oba rodiče a důležitost komunikace po rozvodu partnerů. Úloha jedince v systému společnosti a úzkého kruhu rodiny je nezastupitelná a pro všechny děti nepostradatelná.

V tabulkách můžeme získat přehled o rozvodovosti v jednotlivých letech, jejich příčinách a možném vývoji. (viz přílohy)

Resumé

Rodina je nejdůležitější sociální skupina ve společnosti. V rodině probíhají intenzivní vztahové působení mezi rodiči a dětmi a rodiči navzájem. Pokud do tohoto procesu zasáhne rušivý element, jakým bezesporu rozvod je, je vzájemné působení natolik narušeno, že už nikdy nebude působení tak intenzivní jako dřív.

Diplomová práce je členěna do čtyř kapitol podle obsahových souvislostí, které jsou dále systematicky rozčleněny několika podkapitolami zaměřující se na danou problematiku, která je obsažena v názvu. První tři kapitoly jsou teoretické a poslední čtvrtá je praktická.

První kapitola textu podhaluje historický vývoj rodiny, vznik a možný zánik manželství. Popisuje rodinu v různých časových horizontech, od pravěku až po současnost. Ukazuje rodinné vztahy, postavení jednotlivých členů rodiny a důležitost rodiny.

Druhá kapitola se zamýšlí nad problematikou příčin a důsledků rozvodů. Je zde uveden možný výčet příčin, které mohou být impulsem na ukončení manželství. Jsou zde také nastíněny problémy absence jednoho z rodičů, opakovaná manželství a možné výchovné problémy u dětí z rozvedených rodin.

Třetí kapitola se zabývá problematikou rozvodovosti u vybraných sousedních států. Součástí této kapitoly je také snaha popsat, jak bude rodina pravděpodobně vypadat, pokud její vývoj bude směřovat, tak, jak je zde popsáno, v budoucnosti.

Teoretická část práce vznikla na základě obsahové analýzy dostupných materiálů a z nich logického a deduktivního vyvození závěrů.

Na základě praktického šetření si metodou rozhovorů ověřím ve *čtvrté kapitole* platnost hypotéz, které jsem si položila na začátku praktické části.

Anotace

Diplomová práce „Rozvodovost v České republice, její možné příčiny, důsledky a náhled na tento problém u vybraných sousedních států“ se zabývá příčinami, důsledky a možnými výchovnými problémy u dětí z rozvádějících rodin.

Práce je členěna do čtyř kapitol podle obsahové souvislosti. Uvedené podkapitoly danou problematiku konkretizují a rozvíjí. Vedle roviny teoretické obsahuje i část praktickou.

Klíčová slova

Děti, rozvodovost, komunikace, výchovné problémy, příčiny, důsledky, budoucí rodina, současná rodina, vztahy, rodiče.

Annotation

The aim of this dissertation is „Divorce rate in Czech republic, its possible reasons, results and insight on this problem in neighbour selected states“, is interested in reasons, results and possible education problems with childrens from family divorced.

The dissertation is separate up four chapter according to comprehension. Introduced subhead is concretized and evolved dilemma. Currently teorethic plane is practical part.

Keywords

Children, divorce rate, communication, educational problem, reasons, results, future family, contemporary family, relationship, parents.

Seznam použité literatury

BAKALÁŘ, E., *Průvodce rozvodem*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1996, 256 s., ISBN 80-7106-157-3

BAKOŠOVÁ, Z., *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*, Public promotion, s. r. o., 2008, 251 s., ISBN 978-80-969944-0-3

FIŠER, J., *Od okouzlení k odpovědnému rodičovství*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 123 s., ISBN 14-091-86

GRAHAMOVÁ, L., *Jak přežít manželství*, Praha: nakladatelství Ivo Železný, 1996, 121 s., ISBN 80-237-2416-9

MAŘÍKOVÁ, H., *Proměny současné rodiny*, Praha: Výtisk ÚJI, a.s., 1992, 177 s., ISBN 80-85850-93-1

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, Praha: Grada, 1999, 143 s., ISBN 80-7169-897-0

MATOUŠEK, O., *Rodina jako vztahová síť*, Praha: Sociologické nakladatelství, 1993, 125 s., ISBN 80-901424-7-8

MOŽNÝ, O., *Česká společnost*, Praha: Portál, 2002, 207 s., ISBN 80-7178-624-1

MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: Slon, 2006, 132 s., ISBN 80-86429-58-X

MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*, Praha: Slon, 1999, 207 s., ISBN 80-85850-75-3

NOVÁK, T., *Manželské a rodinné poradenství*, Praha: Grada, 2006, 192 s., ISBN 80-247-1316-0

POUPĚTOVÁ, Š., *Netrapte se po rozvodu*, Praha: Grada, 2009, 176 s., ISBN 978-80-247-2046-3

ŠMOLKA, P., MACH, J., *Manželská a rodinná trápení z pohledu právníka a psychologa*, Praha: Portál, 2008, 191 s., ISBN 978-80-7367-448-9

<http://aktualne.centrum.cz>

<http://www.denik.cz>

<http://www.drnespor.eu/adde>

<http://www.amcr.cz>

<http://www.czso.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství

Příloha č. 2 Rozvody podle vzájemného vzdělání manželů

Příloha č. 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství

2008

C.10.01 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství

Divorces: by cause of marriage breakdown

Kód - příčina rozvratu manželství na straně muže	Příčina rozvratu manželství na straně ženy (kód)											Cause of marriage breakdown on the part of male
	celkem <i>Total</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	
Celkem	31300	159	186	921	366	41	21742	46	67	5354	2418	Total
1 neuvážený sňatek	146	126	1	1	2	1	5	1	-	5	4	<i>Ill-considered marriage</i>
2 alkoholismus	854	4	87	51	4	1	143	1	-	86	477	<i>Alcoholism</i>
3 nevěra	1442	-	13	279	8	4	238	6	4	219	671	<i>Infidelity</i>
4 nezájem o rodinu, (vč. opuštění rod.)	716	9	1	15	142	-	168	2	-	98	281	<i>Lack of interest in the family (incl. abandonment of family)</i>
5 zlé nakládání, odsouzení pro tr. čin	266	1	2	20	6	16	45	-	-	42	134	<i>Ill-treatment, criminal conviction</i>
6 rozdíl povah, názorů a zájmů	22033	10	28	156	81	12	20889	6	-	362	489	<i>Different characters, views and interests</i>
7 zdravotní důvody	41	-	-	2	-	-	3	18	-	1	17	<i>Health reasons</i>
8 sexuální neshody	74	2	-	4	-	-	2	-	58	3	5	<i>Sexual discord</i>
9 ostatní příčiny	5091	4	20	121	45	6	180	10	4	4361	340	<i>Other causes</i>
0 soud nezjistil zavinění	637	3	34	272	78	1	69	2	1	177	-	<i>Cause not given</i>
Manželé ve věku do 30 let celkem	2339	50	4	65	31	2	1659	2	7	352	167	Spouses under 30 Total
	48	47	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
1 neuvážený sňatek												<i>Ill-considered marriage</i>
2 alkoholismus	25	-	1	8	-	-	4	-	-	1	11	<i>Alcoholism</i>
3 nevěra	93	-	3	20	-	-	13	-	-	10	47	<i>Infidelity</i>
4 nezájem o rodinu, (vč. opuštění rod.)	71	1	-	-	17	-	17	-	-	7	29	<i>Lack of interest in the family (incl. abandonment of family)</i>
5 zlé nakládání, odsouzení pro tr. čin	14	-	-	-	-	-	5	-	-	5	4	<i>Ill-treatment, criminal conviction</i>
6 rozdíl povah, názorů a zájmů	1692	2	-	8	6	1	1602	-	-	26	47	<i>Different characters, views and interests</i>
7 zdravotní důvody	3	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	<i>Health reasons</i>
8 sexuální neshody	7	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	<i>Sexual discord</i>
9 ostatní příčiny	335	-	-	5	2	-	13	1	-	286	28	<i>Other causes</i>
0 soud nezjistil zavinění	51	-	-	24	6	-	5	-	-	16	-	<i>Cause not given</i>
Rozvody do 5 let trvání manželství celkem	5997	113	19	146	84	10	4181	9	12	1014	409	Divorces under 5 years of duration of marriage Total
1 neuvážený sňatek	98	93	-	1	-	1	2	-	-	-	1	<i>Ill-considered marriage</i>
2 alkoholismus	98	2	7	9	1	1	24	-	-	10	44	<i>Alcoholism</i>
3 nevěra	198	-	3	41	1	-	34	1	1	22	95	<i>Infidelity</i>
4 nezájem o rodinu, (vč. opuštění rod.)	169	6	-	2	39	-	37	1	-	21	63	<i>Lack of interest in the family (incl. abandonment of family)</i>
5 zlé nakládání, odsouzení pro tr. čin	57	-	-	4	2	5	13	-	-	8	25	<i>Ill-treatment, criminal conviction</i>
6 rozdíl povah, názorů a zájmů	4264	5	4	23	15	2	4027	-	-	78	110	<i>Different characters, views and interests</i>
7 zdravotní důvody	10	-	-	-	-	-	1	3	-	1	5	<i>Health reasons</i>
8 sexuální neshody	13	1	-	-	-	-	-	-	11	1	-	<i>Sexual discord</i>
9 ostatní příčiny	971	4	3	21	11	-	28	3	-	835	66	<i>Other causes</i>
0 soud nezjistil zavinění	119	2	2	45	15	1	15	1	-	38	-	<i>Cause not given</i>

Příloha č. 2 Rozvody podle vzájemného vzdělání manželů

2008

C.12.01 Rozvody podle vzájemného vzdělání manželů
Divorces: by educational attainment of male and female

Vzdělání, věk muže	Vzdělání ženy <i>Educational attainment of female</i>						<i>Educational attainment, age of male</i>
	celkem <i>Total</i>						
	celkem	základní	střední bez mat.	střední s mat.	vysoko- školské	nezjištěné	
<i>Total</i>	<i>Basic</i>	<i>Secondary without GCSE</i>	<i>Secondary with GCSE</i>	<i>University</i>	<i>Unknown</i>		
Celkem	31300	2400	9047	9172	2707	7974	Total
základní	1736	720	587	330	31	68	<i>Basic</i>
střední bez maturity	11599	1179	6461	3356	333	270	<i>Secondary without GCSE</i>
střední s maturitou	6623	300	1508	4042	644	129	<i>Secondary with GCSE</i>
vysokoškolské	3246	54	226	1168	1493	305	<i>University</i>
nezjištěné	8096	147	265	276	206	7202	<i>Unknown</i>
Do 30 let celkem	2943	279	768	839	163	894	Under 30 Total
základní	237	101	82	44	3	7	<i>Basic</i>
střední bez maturity	993	118	525	308	15	27	<i>Secondary without GCSE</i>
střední s maturitou	670	37	130	430	61	12	<i>Secondary with GCSE</i>
vysokoškolské	125	1	5	41	71	7	<i>University</i>
nezjištěné	918	22	26	16	13	841	<i>Unknown</i>
30-49 let celkem	22294	1479	6676	6723	1878	5538	30-49 Total
základní	1121	433	402	222	20	44	<i>Basic</i>
střední bez maturity	8438	727	4770	2524	243	174	<i>Secondary without GCSE</i>
střední s maturitou	4902	198	1145	2999	465	95	<i>Secondary with GCSE</i>
vysokoškolské	2174	33	164	768	1009	200	<i>University</i>
nezjištěné	5659	88	195	210	141	5025	<i>Unknown</i>
Nad 50 let celkem	6063	642	1603	1610	666	1542	50 and over Total
základní	378	186	103	64	8	17	<i>Basic</i>
střední bez maturity	2168	334	1166	524	75	69	<i>Secondary without GCSE</i>
střední s maturitou	1051	65	233	613	118	22	<i>Secondary with GCSE</i>
vysokoškolské	947	20	57	359	413	98	<i>University</i>
nezjištěné	1519	37	44	50	52	1336	<i>Unknown</i>